

Çukurova’da Bir Türkmen Ailesi: Özeroğulları

A Turkmen Family in Çukurova: Ozerogulları

Ertan ÜNLÜ*

Özet

Bu çalışmanın konusunu, bugün Hatay İli sınırlarında kalan Dört Yol-İskenderun hattında yaşamış ve bölgenin Türkleşmesinde önemli rol oynamış bir Türkmen ailesi olan “Özeroğulları” oluşturmaktadır. Adını boy beyleri Özer Bey’den alan Özeroğulları’nın hangi boydan geldiği tartışmalıdır. Çoğunlukla Üçoklu Türkmen boylarından oldukları vurgulanmakta, bunun yanı sıra Bozoklu Türkmen boylarından olduklarını savunanlar da bulunmaktadır. Onların Çukurova’ya gelişleri ise Süleyman Şah Gazi’nin Caber Kalesi önünde suya düşerek boğulması sürecine bağlanmaktadır. Osmanlı öncesi dönemde, bir aktör olarak, Memlükler, Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları gibi devlet ve beylikler ile birlikte bölge siyasetinin şekillenmesinde yer alan Özeroğulları, genellikle bu devlet ve beyliklerle olan ilişkileri çerçevesinde kaynaklara yansımıştır. Osmanlı’nın bölgeyi fethi sonrasında da onların yaşadığı yerler Özer İli (Üzeyir) adıyla sancak yapılarak, yönetimi bir süre Özeroğulları’na bırakılmıştır. Ancak bu, Osmanlı Devleti’nin bölgede kendi otoritesini kurmasına kadar sürmüştür. Bu da, Özer İli (Üzeyir) Sancağı’nın ilk sancakbeyi olan Özeroğlu Ahmed Bey’in, yeğeni Seydi Bey tarafından öldürülmesi ile gerçekleşmiştir. Zira Ahmed Bey’den sonra Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olanların, Özeroğulları ile bir bağlantısı yoktur. İlaveten 18. yüzyılın ortalarından itibaren bölgede ortaya çıkan Küçükhalioğulları’nın da Özeroğlu soyundan geldiğini söylemek zordur. Çünkü iki aile arasında neredeyse iki yüz yıllık bir zaman dilimi söz konusudur.

Anahtar kelimeler: Özer, Üzeyir (Üzeyr), Özer İli, Üzeyir (Üzeyr) Sancağı, Özeroğulları.

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü. enunlu@ankara.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-8192-0359.

Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı’nda 2013 yılında tamamladığım “Özeroğulları (15-16. Yüzyıllar)” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup, güncel yayınlar ve yeni belgeler de çalışmaya ilave olunmuştur.

Abstract

The topic of this study is a Turkmen family called Ozerogulları who were active in the region of Dört Yol-İskenderun, which is within the borders of the city of Hatay today, and had played an important role in turning the region into a Turkish area. Ozerogulları took their name from Ozer Bey, who was the tribe leader. However, from which clan they came from is a controversial issue. Although it is mostly emphasized that they are from the Uçoklu Turkmen tribes, there are also other claims that they are from the Bozoklu Turkmen tribes. Their arrival to Çukurova has been linked to the process of Süleyman Shah Ghazi's dropping and drowning in water in front of the Caber Castle. As an actor in the pre-Ottoman period, Ozerogulları, who took part in the shaping of regional politics together with states and principalities such as Mamluks, Ramazanogulları, Dulkadirogulları and Karamanogulları, were generally reflected in the sources within the framework of their relations with this state and principalities. After the Ottoman conquest of the region, the places they lived in were made a sanjak under the name of Ozer Province (Uzeyir) and its management was left to Ozerogulları for a while. But, this continued until the Ottoman Empire established its own authority in the region. This too was accomplished by the killing of Ozeroglu Ahmed Bey, who was the first sanjakkbey of the Ozer Province (Uzeyir) Sanjak, by his nephew Seydi Bey. Since, those who became the sanjakkbey of Ozer Province (Uzeyir) after Ahmed Bey, have no connection with Ozerogulları. In addition, it is difficult to tell that Küçükaliogulları, which emerged in the region after the mid-18th century, came from the ancestry of Ozeroglu. Because there is a matter of significant time period, which is almost two hundred years, between two families.

Keywords: Ozer, Uzeyir (Uzeyr), Ozer County, Uzeyir (Uzeyr) Sanjak, Ozerogulları.

Anadolu ve Suriye arasında bir geçiş noktası olan Çukurova bölgesi, sahip olduğu coğrafi konumu ve verimli topraklarıyla, tarihin ilk devirlerinden itibaren çeşitli devlet ve milletlerin hâkimiyetine girmiştir. Bu bağlamda Türklerin bölgedeki hâkimiyeti Selçuklularla başlamış ve Memlükler döneminde, özellikle Ramazanogulları, Varsaklar gibi Türkmen gruplarının faaliyetleriyle devam etmiştir. Ermeni Krallığı'na son verilmesinin ardından Memlük güdümünde bu Türkmen gruplarının yaşam alanına dönüşen bölge, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı topraklarına dahil edilmiş ve buradaki Türkmen aileleri de Osmanlı yönetimine katılmıştır¹. Bu Türkmen ailelerinden biri de bugün Hatay İli sınırları içinde kalan Dört Yol-İskenderun hattında yaşamış olan Özerogulları'dır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusunu bu

¹ Çukurova tarihi ile ilgili geniş bilgi için bk.: Uluğ, 1948; Sümer, 1963, s. 1-98; Ünal & Girginer, 2007; Akkuş Yiğit, 2011.

aile oluşturmakta ve kaynakların el verdiği ölçüde onların tarihine bir nebze de olsa ışık tutmak hedeflenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle Özeroğulları'nın kökenine çalışmada yer verilecektir. Ardından onların Çukurova'ya gelişleri ve Osmanlı öncesindeki faaliyetleri irdelenecektir. Son olarak ise, Osmanlı'nın bölgeyi fethi sonrasında oluşturulan Özer İli (Üzeyir) Sancağı'na odaklanılarak, ailenin geçirmiş olduğu süreç değerlendirilecektir.

Özeroğulları'nın Kökeni

İsmi buldukları bölgenin fethinde önemli rol oynamış olan boy beyleri Özer Bey'den alan (Sümer, 1963, s. 62; Bulunur, 2004, s. 3; Gül, 2008, s. 172, 2017, s. 82²; Efe, 2012, s. 16; Dağlı, 2014, s. 3). Özeroğulları'nın kökeni hakkında kaynaklarda yer alan bilgiler oldukça azdır. Bu minvalde onlar, Süleyman Şah Gazi'nin Caber Kalesi önünde boğulmasının ardından Çukurova'ya gelen Üçoklu beyler arasında Özer Bey'in de adının zikredilmesiyle kaynaklarda görünür olmaktadır (Âşıkpaşazade, 1332, s. 225; Mehmed Neşrî, 2008, s. 378; Hoca Sadettin, c. II, 1862, s. 48; Mehmed Hemdemî Solakzâde, 1880, s. 295-296). Bu bilgiden yola çıkarak ailenin Oğuzlar'ın Üçok kolundan geldiğini söylemek mümkündür. Ancak bazı kaynaklarda Çukurova'ya gelen beyler, Tatar serdarlarından Baçu Han'ın oğulları olarak geçmektedir (Oruç b. Adil, 2008, s. 4-5; İbn Kemal, 1997, s. 89). Bu da Özeroğulları'nın kökenini tartışmalı hale getirmektedir.

Bu doğrultuda Faruk Sümer (1963, 1988, 1999a, b) Özeroğulları'nın, Oğuzlar'ın Üçok koluna mensup olduğunu savunmaktadır. Ayrıca ona göre ailenin Kınık boyundan olma ihtimali de yüksektir. Zaten o, aileye adını veren Özer Bey'i, en meşhur Üçoklu beyleri arasında göstermektedir (s. 62, s. 613, s. 430, s. 415).

Shai Har-el (2019, s. 66-67) ve Kerim İlker Bulunur (2004, s. 16, 43-45) da Sümer'le aynı fikirdedir. Yani onlara göre de Özeroğulları Üçok Türkmenlerindedir. Bununla birlikte S. Har-el (2019), Âşıkpaşazade'nin verdiği bilgiden yola çıkarak, Özeroğulları'nın da içinde bulunduğu Türkmen birlik ve boylarının, kendi beyleri aracılığıyla Yüreğir boyuyla ilişkili ve onun reisine bağlı oldukları düşüncesindedir (s. 66-67).

Benzer bir yargı K. İ. Bulunur'da (2004) da kendini gösterir. Bulunur, tam anlamıyla tabi olmasalar da, Özeroğulları'nın, Ramazanoğlu aristokrasısından olduğunu dile getirmektedir. Bundaki dayanak noktası ise, Süleyman Şah ile

² Abdülkadir Gül'ün 2017 yılında yayınladığı bu makale, 2008'de yayınlamış olduğu makalenin aynısıdır. Sadece makalenin başlığı değiştirilmiş, içerikle ilgili herhangi bir ilave yapılmamıştır.

Çukurova'ya gelen Ramazanoğlu Beyliği'nin kurucusu Yüreğir'in buradaki Türkmenlere bey olması ve onun ölümünden sonra yerine geçen Ramazan'ın da bu bölgeyi beyler arasında paylaştırmasıdır. Zira Bulunur, bu paylaşımda, daha sonra Özer İli adını alacak olan bölgenin Özer Bey'e yurtluk-ocaklık olarak verildiği, onun çocukları ve torunlarının da, diğer beylerin ki gibi, Ramazanoğlu aristokrasisine bağlı olarak hayatlarını devam ettirdikleri kanısındadır (s. 16, 43-45).

Elbette ki iki aile aynı coğrafyada birarada yaşamıştır. Ancak Bulunur'un belirttiği gibi Özeroğulları'nın hayatlarını Ramazanoğulları'na bağlı olarak sürdürmeleri pek de mümkün değildir. Zira, aşağıda da görüleceği üzere, kimi zaman iki aile birbirleriyle mücadele halindedir. Zaten F. Sümer (2007) de bunu teyit etmektedir. Ona göre Ramazanoğulları, Çukurova'daki Üçoklar üzerinde kesin bir hâkimiyet kuramamış ve onları kendilerine bağlayamamıştır. Kaldı ki Özeroğulları, Kara İsa, Kuştemür, Kosunlu, Ulaş ve diğer aileler de Ramazanoğulları'nı metbu tanımamıştır (s. 445).

Sümer, Har-el ve Bulunur'dan farklı olarak Yusuf Halaçoğlu (2009) Özeroğulları'nın bağlı bulunduğu boyu Döğer olarak göstermektedir (s. 1072). Hasan Ayparlar (2002, s. 59; 2007, s. 23), Mehmet Tekin (1993, s. 50) ve Atilla Canbolat (2006, s. 23) ise Özeroğulları'nı Avşarların bir kolu olarak zikretmektedir. Şahamettin Kuzucular (2012; 2018) kaynak vermemekle birlikte, bazı araştırmacılar tarafından Özeroğulları'nın Avşar ve Beğdili boylarından olduklarını dile getirdiklerini vurgulamakta ve Özeroğulları'nın bir idareci etrafında toplanmış, Oğuzlar'ın çeşitli boy ve cemaatlerinden oluşan bir ahali olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Özer Bey'in idaresine verilen bu ahalinin de Kınık, Avşar ve Beğdili boylarından oluştuğunu kabul etmenin en doğrusu olduğunu beyan etmektedir (s. 116-118; s. 82, 95-98).

Yılmaz Kurt (2016b) ise Dört Yol, Payas, İskenderun, Derbsak ve Erzin (Yeşilkent) yöresinde XIV-XVI. yüzyıllar arasında yaşamış bir Türkmen beyliği olarak vurguladığı Özeroğulları'nın, Üçoklar'ın hangi boyuna mensup olduğunun bilinmediğini ve beyleri hakkında da sağlam bilgiler olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte Kurt, onların yaşadığı bölgedeki cemaatlerin çoğunun Halep yöresinden gelerek bölgeye yerleşen Çoğun Türkmenlerinden olmalarından dolayı, Özeroğulları'nın, Döğer boyundan ziyade, Kınık boyuna bağlı olmalarının muhtemel olduğunu dile getirmektedir (s. 391). Ancak Kurt (2005) bir başka çalışmasında, Özeroğulları'na adını veren Özer Bey'in bir Avşar boyu olan Gündüzoğulları'ndan geldiğinin sanıldığını ifade etmektedir (s. XX).

Özeroğulları'nın kökeni hakkındaki bu belirsizlik Abdülkadir Gül ve İlknur Dağlı'nın çalışmalarında da görülmektedir. Gül'e göre (2008, 2017)

Özeroğulları, Oğuzların Üçok ve Bozok boylarına mensup Türkmen boylarındandır (s. 171-172, s. 81). Ancak Gül, bu boyların hangisi olduğu noktasında bir bilgi sunmamaktadır.

Özeroğulları'nın bölgeye yerleşen ilk Türkmen topluluğu olduğunu vurgulayan İ. Dağlı ise (2014), Özeroğulları'nı Oğuzların Üçok kolundan saymaktadır. Bununla birlikte Dağlı, bölgede yerleşik olan aşiretlerin Avşar ve Bayat olması sebebiyle, Özeroğulları'nın da bunlardan biri olduğu fikrini paylaşmaktadır (s. 6).

Görüldüğü üzere Özeroğulları'nın kökeni ve hangi boydan geldiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Çoğunlukla Üçoklu oldukları vurgulanmakla birlikte, Bozoklu Türkmen boylarından olduklarını savunanlar da vardır. Bunun nedeni, kaynakların bu konuda yetersiz kalmasıdır. Ayrıca Çukurova'ya yerleşen Türkmen boylarının kozmopolit bir yapıda oluşu, bu işi daha da güç duruma sokmaktadır. Dolayısıyla Özeroğulları'nın kökeni hakkında kesin bir yargıya varmak, oldukça zordur. Kesin olan tek şey, Özeroğulları'nın Çukurova'nın Türkleşmesinde katkıda bulunan önemli bir Türkmen ailesi olduğudur.

Çukurova'ya Gelişleri ve Osmanlı Öncesindeki Faaliyetleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Özeroğulları, Süleyman Şah Gazi'nin Caber Kalesi önünde boğulmasının ardından Çukurova'ya gelmiş gözükmektedir. Çünkü kaynaklar hikâyeyi böyle resmetmekte ve Çukurova'ya gelen beyler arasında Özeroğulları'nın atası, Özer Bey'in de adı zikredilmektedir. Örneğin Âşıkpaşazade (1332) bu süreci şöyle dile getirmektedir:

“Adana”, “Tarsus” ve “Mis (Misis)” ve “Gülek” ve “Ankşen” kimlerindi ve kimler feth etdi ve Mısırlu bunlara neyledi. ‘Osman Gazi’nin dedesi “Süleyman Şah Gazi” Rum’a gelüb “Ca’ber” kal’asının önünde ne oldu, işitdik kin göçer evler etrâfa dağıldılar. “Üç Ok”un oğlu ve “Kusun Varsakı” ve “Kara İsa” ve “Özer” ve “Gündüz” ve “Kuştemur” bu altı kişi göçleriyle geldiler Çukurova’ya geldiler Yüreğir baş oldu bunlara geldiler. Misis’i aldılar ve Tarsus’u dahi aldılar ve bu şehirlerin kâfiri Ermeni idi, bunlardan ahidle aldılar. Yüreğir öldü, oğlu “Ramazan” kaldı. Ramazan, Kusun’a “Eserkef”i kışlak verdi ve Gülek’de Beremediki “Tekfurbeli”ni yaylak verdi. Ve Kara İsa’ya “Midilli”yi kışla verdi. Ve Gülek’de Tekfurbeli’ni ve “Elenkişi” yayla verdi. Ve Kuştemur’a Tarsus’u kışla verdi ve Bulgar dağın yayla verdi. Ve Gündüz’e Sis’i kışlak verdi. Sis dağını yayla verdi. Ve Ramazan kendi Adana’yı taht edindi ve bu

bâkî kalan beyler buna tâbi` oldular yaylaların yayladılar ve kışlakların dahi kışladılar (s. 225)³.

Dönemin kaynaklarında verilen bu bilgilere bakıldığında, Özeroğulları'nın da içinde bulunduğu Türkmenlerin Çukurova'ya gelişleri daha erken bir tarihe dayanmaktadır. Ancak Y. Kurt (2005) buna itiraz etmekte ve Türkmenlerin Çukurova'ya gelişleri ile ilgili olarak Âşıkpaşazade'nin iki yerde yanlışla düştüğünü dile getirmektedir. Ona göre bu yanlışlardan ilki, hemen bütün ilk dönem Osmanlı tarihçilerinde görülen ortak bir yanıştır ve Kurt bunu şöyle açıklamaktadır:

İlk Osmanlı tarihçileri, Osmanlı soy kütüğünü Selçuklulara bağlamak çabası ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah Gazi'yi Ertuğrul'un babası ve Osman Bey'in dedesi olarak gösterdikleri gibi Süleyman Şah'ı da 1107 yılında Habur çayını geçerken boğulan I. Kılıçarslan ile karıştırmışlardır. Bilindiği gibi Süleyman Şah 1086 yılında amcasının oğlu Tutuş ile yaptığı savaşta ölmüş ve Halep'de defn edilmiştir. Bu bakımdan Ramazan Bey'in babası ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah Gazi'nin çağdaş oldukları kabul edilemez bir yanlışlıktır (s. XVII-XVIII).

Y. Kurt'un dile getirdiği ikinci yanlış ise, Âşıkpaşazade'nin, Misis ve Tarsus'u Ramazan Bey'in babası olarak gösterilen Yüreğir eliyle zapt ettirmesidir. Oysa Kurt bunun mümkün olmadığını belirtmekte, Adana ve Tarsus'un 1350

³ Âşıkpaşazade'de olduğu gibi, Mehmed Neşri, Hoca Sadettin ve Mehmed Hemdemî Solakzâde tarihlerinde de Özeroğulları'nın Çukurova'ya gelişleri benzer şekilde anlatılmaktadır. "Rivâyetdür ki, Osman Gâzi'nin dedesi Sultan Süleyman Şah Acem'den Rum'a teveccüh idüp gelüp, Ca'ber kal'ası önünde suya boğulmuşıdı. Ol vakt kim, bu göçer-evler dağıldılar, Üç-ok oğlu Yüreğir, Kosun ve Varsak ve Kara İsâ ve Özer ve Gündüz ve Kuş-temür, bu zikr olunan yedi kimesneler Süleyman Şah'a bu kaziye vâkı' olıcak, bunlar göçleriyle gelüp Çukur-ova'da tavattun itdiler..." Bk.: Mehmed Neşri, 2008, s. 378. "Menkuldür ki, 'Osman Gâzi'nin cedd-i büzürgvârı Süleyman Şah sâbıkan tafsil olunduğu üzere, 'Acem'den Rum'a teveccüh edüb, Ca'ber kal'ası önünde nehre gark oldukda evlâd-ı emcâdı müteferrik olıcak hem-râhları olan erbâb-ı ihtişâmıdan Yüreğir ve Kusun ve Kuş Timur ve Varsak ve Kara İsâ ve Özer ve Gündüz nâm sâhib-i ihtişâm kimesneler ile ol mahalden göçüp ittifâkla Çukurova'da tavattun eylediler..." Bk.: Hoca Sadettin, 1862, c. II, s. 48. "Menkuldür ki, 'Osman Gâzi'nin cedd-i a'lâları Süleyman Paşa sâbıkan tafsil olunduğu üzere, Cengiz fetretinden vatan-ı aslîlerinden Rum'a teveccüh edüb, Ca'ber kal'ası önünde suya gark oldukda, hem-râhları olan müte'ayyin adamlarından Yüreğir ve Kusun ve Kış Timur ve Uzun Varsak ve Kara İsâ, bunlar muhteşem kimseler idi ol mahalden göçüp ittifâk ile Çukurova'da tavattun etdiler Yüreğir bunlara re'is olub Misis'i ve Adana'yı ve Tarsus'u Ermeni tâ'ifesinin elinden ahd ü âmân ile alub ol tarafda takarrur eylediler." Bk.: Mehmed Hemdemî Solakzâde, 1880, s. 295-296. Aydın Efe (2012) Antakya ve Çevresi Türkmenlerini konu edindiği doktora tezinde Âşıkpaşazade'nin bu anlatısına atf yapmakta, ancak Süleyman Şah Gazi'yi Ertuğrul Gazi olarak yorumlamaktadır (s. 16).

tarihinden sonra Memlûk komutanları tarafından ele geçirildiğinin altını çizmektedir (s. XVII-XVIII). Dolayısıyla Özeroğulları'nın da içinde bulunduğu Türkmen grubunun Çukurova'ya gelişleri, Âşıkpaşazade ve diğer Osmanlı kroniklerinde olduğunun aksine, daha erken bir tarihten ziyade, daha geç bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır.⁴ Bu da, muhtemelen, 1243 Köseadağ Savaşı ve sonrasına tarihlenmektedir. Çünkü literatürde, Köseadağ Savaşı'nın bir yandan Anadolu'da Moğol hâkimiyetinin yolunu açarken, aynı zamanda da Anadolu'ya yoğun bir Türkmen nüfusunun gelmesine neden olduğu düşüncesi paylaşılmaktadır. Kaldı ki bu ikinci göç dalgası ile Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bir kısmının Memlûk Devleti'nin topraklarına girdikleri ve Memlûk sultanının da bu Türkmenlere, Gazze'den Diyarbakir'e ve Antakya'ya kadar olan sahada yurt verdiği vurgulanmakta; Avşar, Döğer, İnallu, Doğancı, Özeroğulları, Gündüzlü Avşarı, Bozoklu ve Üçoklu gibi isimlerle anılan bu Türkmenlerin de, Memlûk Devleti'nin askeri gücüne önemli bir destek sağladığı fikri üzerinde durulmaktadır (Kanat, 1999, s. 431-432; Gündüz, 2009, s. 65).

Bu doğrultuda Özeroğulları'nın Özer Bey haricinde kaynaklarda görünür oluşu, 1374 yılındaki Sis kuşatmasıyla başlamaktadır. Zira bu kuşatmaya katılan Türkmen beylerinden Davud Bey'in Özeroğlu olduğu vurgulanmaktadır (Sümer, 1963, s. 62).

Memlûklerin Halep valisi Timurbay tarafından Türkmenleri yola getirmek üzere 1378/79 yılında yapılan seferde, Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları ile birlikte hareket ederek Demir-Kapı'da Memlûk kuvvetlerini yenilgiye uğratanlar arasında da Özeroğulları vardır (Yinanç, 1989, s. 22).

1382 yılında Halep'e doğru saldırıya geçen Dulkadiroğulları, yine Özeroğulları'nın desteğine başvurmuştur. Ancak bu destek Özeroğulları'nı sıkıntıya düşürmüştür. Zira Halep valisi Yelboğa Nasırî, Türkmenlerin akınlarına engel olmak maksadıyla emrindeki kuvvetlerle Aslantu geçidine kadar ilerlemiş ve onun bu ilerleyişi, Dulkadiroğlu Halil Bey'in kaçmasıyla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine Yelboğa Nasırî, geri dönerek, Dulkadiroğulları'na yardım eden Özeroğulları'nı cezalandırmış ve Özeroğulları'na tabi Türkmenlerin bir kısmını öldürüp, çadırlarını yağmaladıktan sonra Halep'e dönmüştür (Yinanç, 1989, s. 24; Sümer, 1963, s. 62; Solak, 2011, s. 137-138). Fakat bir yıl sonra Yelboğa ve

⁴ Ahmet Gökbel (2007), Süleyman Şah'ın Çukurova'yı fethiyle beraber Çukurova'da Türk hâkimiyetinin kurulduğunu söylemenin oldukça güç olduğunu belirtmekte ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: Türklerin Çukurova'daki üstünlükleri fetihçi politikaya dayanıyordu. Bu politika, kısa zamanda bölgeye kalabalık bir nüfus kitlesinin yerleştirilememesi ve belli ekonomik düzen kurulamaması nedeniyle sürekli hâkimiyete ve yurt tutmaya dönüşmemiştir. Bundan dolayı Çukurova'nın Türkleşmesi, Üçoklu Türkmen grupları tarafından daha sonraki dönemlerde gerçekleştirilmiştir (s. 13).

Özeroğulları tekrar karşı karşıya gelmiştir. Çünkü Özeroğulları, Ramazanoğulları ve Burnasoğulları'ndan oluşan Türkmenlerle birlikte, yol kesmek ve Anadolu hacılarını soymanın ötesinde, Sis'i Memlüklerin elinden almak için Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey ile ittifak yapmakla suçlanmıştır. Dolayısıyla Yelboğa, Türkmenleri itaat altına almak amacıyla yeniden faaliyete geçmiş ve bu faaliyeti sırasında da Özeroğulları'ndan bir kişiyi rehin almıştır. Ama onun bu girişimine Özeroğulları tepkisiz kalmamış ve Özeroğulları, Yelboğa'nın itaat etmedikleri takdirde hücum edeceğine dair tehdidine aldırış etmeden, Ayas'dan Halep'e dönüşü sırasında Yelboğa'ya saldırmıştır. Bu saldırıda zor durumda kalan Yelboğa, ancak Halep'ten gelen destek sayesinde kendisini kurtarmıştır (Makrizi, 1997, c. 5, s. 157; Sümer, 1963, s. 63; Sümer, 2007, s. 443; Solak, 2011, s. 144-146; Akkuş Yiğit, 2011, s. 139-142).

Özeroğulları'nın Yelboğa'yı zor durumda bırakan bu saldırısı, onların bölgedeki gücünü göstermesi açısından anlamlıdır. Zaten Özeroğulları, 1411 yılında Antakya'yı da kuşatacak ve şehrin valisi Canıbek'i de ele geçireceklerdir. Ancak bu kuşatma kısa sürmüştür. Zira Gündüzoğulları'ndan Gördü Bey, aynı yıl içinde Antakya'yı Özeroğulları'ndan geri almış ve Özeroğulları'nın beyini de tutuklamıştır. Her ne kadar bu beyin kim olduğu kaynaklarda açık olarak belirtilmese de, Şam'da tutuklu iken 1416 yılında vefat eden Özeroğlu Aydoğmuş Bey'in, kaçırılan bu bey olması muhtemeldir (Makrizi, 1997, c. 6, s. 418; Âşıkpaşazade, 1332, s. 225; Mehmed Neşri, 2008, s. 378; Hoca Sadettin, 1862, c. II s. 48; Mehmed Hemdemî Solakzâde, 1880, s. 295-296; Sümer, 1963, s. 63, Sümer, 1999b, c. 2, s. 756; Akkuş Yiğit, 2011, s. 151).

Aydoğmuş Bey'in ölümünün ardından kaynaklarda Özeroğlu Davud Bey'in adı karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu Davud Bey'in 1374 Sis kuşatmasında yer alan Davud Bey'le bir bağlantısının olup olmadığı bilinmemektedir. Kaynaklarda geçtiğine göre Davud Bey, Ramazanoğlu İbrahim Bey ile birlikte 1417 yılında Memlük hükümdarı Melik Müeyyed Şeyh Humus'ta iken yanına giderek ondan af dilemiş gözükmektedir. Fakat bu affın sebebi hakkında herhangi bir açıklama mevcut değildir. Yalnızca Memlük hükümdarının, katına gelen Özeroğlu Davud'a ve nökerlerine, Ramazanoğlu İbrahim Bey ve maiyetine yaptığı gibi, hilatler giydirdiği, bol para ve silah verdikten sonra da onu Amik'teki yurduna gönderdiği vurgulanmaktadır (Makrizi, 1997, c. 6, s. 439; Sümer, 1963, s. 63; Koprman, 1989, s. 154; Solak, 2011, s. 212; Akkuş Yiğit, 2011, s. 154). Aslında bu, Memlüklerin bölgedeki hâkimiyetlerini pekiştirmesinin açık resmidir ve bu olay Âşıkpaşazade'de (1332) şöyle dile getirilmektedir:

Ta Mısır'da "Sultan Şeyh" sultan olunca o kim "Sultan Özer" in bir oğlu kardaşlarından kaçdı Haleb'e vardı. Mısır sultanına haber gönderdiler kim "Özeroğlu Davud" eydür kim, sultanım himmet

etsün Özer İli'nin sultanıma alvireyin" der deyu. Sultan Haleb Bey'ine emir etdi, 'azîmü'l-leşker cem' etdiler. Davud'la vardılar Özer vilâyetini feth etdiler, Davud'a verdiler, Özer İli Mısırlu elinde oldu. Vilayet-i Özer'i bir nice bölük etdiler subaşılık, Özer oğlanlarının bâkîsine bahş etdiler. Andan sonra "Gündüzoğlu"na İl verdiler, Gündüzoğlanlarından kaçdı. Mısır'a vardı. Ayaş kal'asın Mısır'a verdiler, Mısırlı içine kul kaçdı. Andan sonra Ramazanluya İl verdiler, Ramazanludan "İbrahim Bey" kaçdı Mısır'a vardı. Mısırlu ana leşker verdi, geldi Adana'ya karındaşlarını koğdu, Mısırlu kal'asına kul kodu. Kuştemuroğlu Sis'i Mısırluya verdi. Mısır dahi evvelki Bey oğlanlarının tiz tiz azl etdiler, ve birbirine beylik verdi (s. 226).

Mehmed Neşri (Mehmed Neşrî, 2008, s. 379)⁵, Oruç Bey (Oruç b. Adil, 2008, s. 6), Hoca Sadettin (Hoca Sadettin, 1862, c. II s. 48-49)⁶, Mehmed Hemdemî Solakzâde (Mehmed Hemdemî Solakzâde, 1880, s. 296)⁷ ve İbn Kemal (İbn Kemal, 1997, s. 89)⁸ tarihlerinde de benzer şekilde anlatılan bu olay, görüldüğü üzere, Davud Bey'in kardeşlerinden kaçarak Şeyh Müeyyed'den yardım istemesi üzerine gerçekleşmiş ve böylece Şeyh Müeyyed, tıpkı Ramazanoğulları ve Gündüzoğulları gibi, Özeroğulları'nı da kontrol altına almıştır. Bölgedeki Türkmenlerin yurtlarını daha belirginleştiren bu kontrol, aynı zamanda Memlûklerin bölgedeki hâkimiyetini pekiştirmesi noktasında elini güçlendirmiştir. Zira bölgedeki Türkmenlerin güç kazanmasını istemeyen Memlûkler, her fırsatta onları birbirine karşı kullanmıştır. Memlûklerin 1419 yılında Ramazanoğlu İbrahim Bey'in üzerine gönderdiği Şam valisi Tenbek

⁵ "Özer'in bir oğlu karındaşlarından kaçup, Halep'e vardı. Mısır sultanı Şeyhî'ye haber gönderdiler kim, Özer'in oğlu Davud, karındaşları arasından kaçup Halep'e geldi. Eydür ki: 'Sultanım bana himmet etsin, Özer'in ilini ana alavere lüm.' Sultan Halep naibine emr edüp, azim leşker cem edüp, Davud'a koşdular. Varup Özer vilayetini feth etdi. Eğerçi Özer ilini Davud'a aliverdiler, amma Mısırlu elinde oldu. Andan subaşılık böldiler, Özer oğlanlarına bahş etdiler."

⁶ "Özer'in Davud nâm oğlu birâderlerinden kaçub Halep'e vardı ve Sultân-ı Mısır'dan istimdâd edüb özer vilâyetini sultâna tahlîs etmeyi ta'ahhüd eyledi. Sultân-ı Mısır dahi Haleb nâ'ibini 'azîm-i leşker ile Davud'a koşub Özer'in vilâyetine gönderdi. Ol vilâyet teshîr olundukda eğerçi eyâleti Davud'a tevcih olundu lâkin 'azl ü nasb Sultân-ı Mısır elinde idi ve ol etrâfdan ba'zı mevâzî'-i efrâz edüb Özer'in evlâdına bahş eylediler."

⁷ "Özer'in birkaç evlâdi kalub babaları mülkünü mabeynlerinde taksîm edemeyüb Davud nâm bir oğlu birâderlerinden kaçub Halep'e vardı ve Sultân-ı Mısır'dan imdâd taleb edüb Sultân-ı Mısır dahi Haleb emirü'l-ümerâsını 'azîm leşker ile Davud'a koşub Özer'in vilâyetine gönderdi ol vilâyet musahhar oldukda eğerçi eyâleti Davud'a tevcih olundu ve lâkin 'azl ü nasb Sultân-ı Mısır elinde idi."

⁸ "Özeroğlu Davud Bey hısımalarına hasm olub sultân-ı Mısır'a itâ'at etdi. Kardeşlerinin elinden atası yurdun alıb kendüye döndürdü. Ayas hisârını ihtiyârıyla sultana verdi. Ol diyâr Çerkes'in oldu."

Mik'in yanında, İbrahim Bey'in yerine tayin edilen kardeşi Hamza Bey'in yanı sıra, Özeroğlu Davud Bey'in de yer alması, bunu daha iyi gözler önüne sermektedir (Makrizi, 1997, c. 6, s. 500; İbn Tağrıberdi, 1992, c. 13, s. 232, 2013, s. 430; Sümer, 1963, s. 64; Koprman, 1989, s. 153; Bulunur, 2004, s. 42-44; Akkuş Yiğit, 2011, s. 158). Bilinmeyen bir nedenden dolayı Özeroğulları ile Ramazanoğulları arasında 1424/25 yıllarında savaş çıkması da, muhtemelen bundan kaynaklıdır. Çünkü Memlûk sultanı Barsbay, Özeroğulları'na yardım etmek amacıyla, önce Halep askerini, ardından da Şam askerini göndermiştir (Sümer, 1963, s. 64; Koprman, 1971, s. 98; Solak, 2011, s. 238; Akkuş Yiğit, 2011, s. 162). Bu da Memlûklerin, çıkarları doğrultusunda bölgede uygulamaya çalıştıkları güçlü olana karşı zayıfı destekleme politikasının bir sonucu olsa gerektir. Nihayetinde bu bölge stratejik bir konumdadır ve Memlûklerin kuzey sınırı için doğal tampon oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu tampon bölgenin muhafazası Memlûklerin işine gelmekte ve bu minvalde de bölgedeki Türkmen boy ve beyliklerinin kontrolü, temel önem arz etmektedir⁹.

Özeroğulları ve Ramazanoğulları arasında çıkan bu savaşın sonucunun ne olduğu konusunda kaynaklarda bir bilgi yoktur. Ancak onların bu sorunun üstesinden çabuk geldiğini söylemek mümkündür. Zira kaynaklar, 1429 senesinde Memlûk sultanı Melik el-Eşref Barsbay'ın yanına Türkmen beylerinden bir grubun geldiğini yazmakta ve bu Türkmen beylerinin içinde Adana, Misis ve diğer yerlerde yerleşmiş bulunan Ramazanoğulları'nın beyi Mehmed Bey, Varsak Türkmenlerinin ileri gelenlerinden birçoğunu, Şeyzar ülkesi hâkimi Sakalsızoğlu ve daha başka beylerle birlikte, Derbsak ve yöresi ülkelerinin sahibi olarak vurgulanan Özeroğlu Davud Bey'in de adı zikredilmektedir (Sümer, 1963, s. 64; Koprman, 1971, s. 123; Solak, 2011, s. 238; Akkuş Yiğit, 2011, s. 163). Karamanoğlu İbrahim Bey'in 1435 yılında Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in elinde bulunan Kayseri üzerine yürüyüşünde de, Ramazanoğulları ve Özeroğulları bir arada görülmektedir (Sümer, 1963, s. 64; Akkuş Yiğit, 2011, s. 166-167). Asıl vurgulanması gereken ise, Memlûk sultanı Çakmak'tan aldığı yardımla 1439'da Varsak beylerinden Karaoğlu Musa üzerine yürüyen Ramazanoğulları'ndan Eylül Bey'in, Özeroğulları'nın desteğine başvurmuş olmasıdır (Sümer, 1963, s. 64; Akkuş Yiğit, 2011, s. 166-167). Bu da onların arasındaki problemin çözüldüğünün açık göstergesidir. Zaten aynı

⁹ Memlûklerin bölgede uyguladıkları sınır politikaları ile ilgili geniş bilgi için bk.: Har-el, 2019, s. 17-35, 49-90.

coğrafyada yan yana yaşayan bu iki Türkmen ailesinin¹⁰ uzun süre düşman kalması da pek olası değildir.

Ramazanoğulları ile arasını düzeltmiş olan Özeroğulları'nın bundan sonra kaynaklarda görünür oluşu, II. Murad'ın son zamanlarında Anadolu'da dolaşmaya başlayan Safevi hanedanından Şeyh Cüneyd'in yakalanması hadisesi dolayısıyladır. Şeyh Cüneyd, Arsuz dağındaki ıssız bir kaleyi Bilaloğlu'ndan isteyerek yurt edinmiş, fakat Halep askerinin hücumu sonucunda orada barınamayarak Canik tarafına gitmek üzere harekete geçmiştir. Ancak karşısına Özeroğulları çıkmış ve Şeyh Cüneyd, sahip olduğu her şeyi Özeroğulları'na vererek, onların elinden kurtulmuştur (Âşıkpaşazade, 1332, s. 266; Sümer, 1963, s. 64).

Şeyh Cüneyd hadisesinin ardından Özeroğulları, II. Bayezid dönemindeki Osmanlı-Memlûk mücadelesi sırasında kaynaklarda yer bulmuştur. 1485 yılında Ceyhan yakınlarında yapılan savaşa, Memlûk kuvveti olarak, Ramazanoğlu Ömer Bey ve Gündüzoğlu Mehmed Bey'le birlikte, Özeroğlu Mekki Bey de katılmıştır. Osmanlıların mağlubiyeti ile sonuçlanan bu savaş esnasında Ramazanoğlu Ömer Bey esir alınırken, Gündüzoğlu Mehmed Bey ölmüştür. Ancak Özeroğlu Mekki Bey'e ne olduğu konusunda kaynaklar suskundur (Tekindağ, 1967, s. 352; Har-el, 2019, s. 194; Sümer, 1963, s. 64-65; Bulunur, 2004, s. 11; Solak, 2011, s. 298; Akkuş Yiğit, 2011, s. 184).

Görüldüğü üzere Osmanlı öncesinde Özeroğulları hakkında kaynaklar sınırlı bilgiler içermekte ve genellikle Özeroğulları, Memlûkler ya da diğer Türkmen beylikleri ile olan ilişkileri çerçevesinde kaynaklara yansımış gözükmektedir. Bu açıdan bakıldığında Özeroğulları'nın, Memlûkler, Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları gibi devlet ve beyliklerle birlikte, bölge siyasetinin şekillenmesinde rol oynayan önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı Hâkimiyetinde Özeroğulları ve Özer İli (Üzeyir) Sancağı

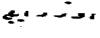
Özeroğulları'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi, daha önce de vurgulandığı üzere, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi esnasında gerçekleşmiş ve bölge barış yoluyla Osmanlı topraklarına katıldığı için de, onların yaşadığı yerler, tıpkı

¹⁰ Bertrandon De La Broquere (2000), seyahatnamesinde, 1432 yılında Özeroğulları ve Ramazanoğulları Türkmenlerinin Çukurova kıyılarına, Antakya çevresine ve Amanos Dağları'nın vadilerine yerleşmiş olduklarını ve buraları kendilerine konaklama yeri yaptıklarını belirtmektedir (s. 167).

Ramazanoğulları örneğinde olduğu gibi¹¹, Özer İli ya da Üzeyir adıyla sancak yapılarak¹², yönetimi Özeroğulları'na bırakılmıştır.

Bu bağlamda Osmanlının bölgeyi fethi öncesinde de Özeroğulları'nın beyi olduğu¹³ anlaşılan Ahmed Bey, Özer İli (Üzeyir)'nin ilk sancakbeyi olarak 1521 yılında karşımıza çıkmakta ve “*Ahmed Bey bin Özer*” ya da “*Hacı Ahmed Bey bin*

¹¹ Ramazanoğulları'nın hâkimiyet merkezi olan Adana, bu beyliğin barış yoluyla Osmanlı'ya tabi olması sonucu, sancak statüsü kazandırılmış ve yönetimi yurtluk-ocaklık olarak uzun yıllar Ramazanoğulları'na bırakılmıştır. Adana'nın Osmanlı hâkimiyetine geçiş süreci ve yurtluk ocaklık statüsü hakkında geniş bilgi için bk.: Kurt, 1992, s. 17-20, 30. Özeroğulları için de benzer bir durum söz konusudur.

¹² Özer adı, Memlûk devri kaynaklarında ve bazı Osmanlı kroniklerinde “اوزر” “Özer” şeklinde yazılmış olmakla birlikte, Osmanlı dönemi ile ilgili diğer arşiv kaynaklarında, sancağa ait ilk tahrir defteri istisna tutulursa (Sancağa ait ilk mufassal tahrir defteri ve onun icmalinde sancağın ismi Özer , Özer İli olarak kaydedilmiştir), “عزير” “Üzeyir” şeklinde kaydedilmiştir. F. Sümer'e göre sancağın adının Özer değil de Üzeyir şeklinde yazılması ya devlet memurlarının bilgisizliğinden ya da dini hislerinden kaynaklanmaktadır. Ş. Kuzucular da Özer adının Üzeyir şeklinde okunmasının Üzeyir Peygamber'in adı ve yazılışı ile ilgili olduğunu savunmaktadır. A. Gül de Özer adının Üzeyir şekline dönüşmesini, Osmanlı Devleti'nin İslami esprisinden kaynaklanmış olduğu düşüncesindedir. K. İ. Bulunur'a göre ise isim değişikliği, Osmanlı merkez bürokrasisi tarafından bilinçli olarak yapılmıştır. Bu bağlamda Bulunur, Osmanlı Devleti'nin yöredeki güçlü ailelere bir süre göz yumduğunu ve yeri geldiğinde bu aileleri gözden çıkardığını, dolayısıyla Özer adının Üzeyir şeklinde değiştirilmesinin de ileride bu aile ile ilgili yapılacak köklü değişikliklere zemin hazırlaması nedeniyle yapılmış olabileceğini dile getirmektedir. Bizce de Bulunur bu düşüncesinde haklıdır. Çünkü Özeroğulları'nın bulunduğu bölge Anadolu ve Suriye arasında stratejik bir noktadadır. Toroslar ve Akdeniz arasına sıkışmış, bir geçit noktası özelliği taşıyan ve coğrafi yapısı nedeniyle devletin kontrolünü çok çabuk kaybedebileceği bir bölge olmasından dolayı, Osmanlı Devleti, bölgede kendi otoritesini sağlamlaştırmak istemiş olabilir. Her ne kadar Osmanlı Devleti Özeroğulları'nı kendi hâkimiyeti altına almış olsa da, bölgenin yukarıda bahsettiğimiz yapısından dolayı, güçlü bir ailenin bu bölgede etkin bir konumda oluşu devlet açısından risk oluşturduğundan, bu riski ortadan kaldırmak ve ailenin bölgedeki etkisini azaltmak için böyle bir isim değişikliğine gidilmiş olması akla yatkın gelmektedir. Bk.: Makrizi, 1997, c. 5, s. 157, c. 6, s. 293, 350, 418, 437, 439, 500; İbn Tağrıberdi, 1992, c. 13, s. 232; Âşıkpaşazade, 1332, s. 225; TD. 110, s. 7; İD. 109, s. 3; TD. 450; TD. 228; TD. 530; TD. 998; TD. 963; TD. 969; TD. 1023; TKGMA.TD. 193 vd; Sümer, 1963, s. 62; Kuzucular, 2012, s. 116, 2018, s. 82; Gül, 2008, s. 172; Bulunur, 2004, s. 3; Dağlı, 2014, s. 3, 6-7; Gündüz, 2015, s. 78.

¹³ “Zikrolunan hasil ve kavm akçası Özer Sancağı beyi müşârün ileyh Ahmed Bey'in kadîmü'l-eyyâmdan ... eben an ceddin tasarrufunda olduğu ecilden der-i devletden dahi mezkûrun kadîmden tasarrufunda olub tasarruf ede geldiği yedlerine ber-karar-ı sabık mutasarrıf ola deyu fermân olunmağın...” Bk.: İD. 109, s. 12. Ayrıca Enver Çakar (2003) tarafından yayınlanan 1522 tarihli kanunname de Ahmed Bey, boy beyi olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 281). Bu kanunnamenin tarihi ile ilgili E. Çakar (2003c), 1523 yılında hazırlandığını belirtmekle birlikte, 1522 yılındaki durumu yansıttığı için defterin tarihini 1522 olarak vermektedir (s. 264). Ahmet Akgündüz (1991, c. 3) ise bu kanunnamenin tarihini 1521 olarak göstermiştir (s. 486).

Özer¹⁴ şeklinde kaynaklarda geçmektedir (TD. 110, s. 7; İD. 109, s. 3). 1529¹⁵ yılına kadar sancakbeyliği görevini sürdüren Ahmed Bey'e tahsis edilen gelir ise 254.196 Halebî akçedir (İD. 109, s. 12)¹⁶. Adana sancakbeyinin gelirleriyle kıyaslandığında¹⁷ oldukça az olan bu gelir, 1522/23'te 146.444 akçeye (TSMA.d. 10057, vrk. 6a), 1526/27'de de 146.000 akçeye (TSMA.d. 5246, vrk. 6a)¹⁸ düşecektir. Ahmed Bey'in kendisine timar tevcih olunmuş Abdülkerim adında bir de oğlu¹⁹ kaynaklarda gözükmektedir (İD. 109, s. 31). Abdülkerim'in tımarı ise 8.998 akçe değerindedir (İD. 109, s. 32)²⁰.

Ahmed Bey ve oğlu dışında Özeroğlu soyundan gelen başka kişiler de kaynaklarda yer almaktadır. Belgelerde geçtiği şekliyle bu kişiler, "*Şahrüh bin Hüseyin Bey bin Özer*" (İD. 109, s. 13), "*Mehmed bin Ürkmez bin Özer*" (İD. 109, s.14) ve "*Üzeyir Sancağı beyi Üzeyir Beyoğlu Ürkmez'in oğlu Süleyman*"dır (MD. 25, s. 93, hüküm no: 1047)²¹. Şahrüh 2.973 akçelik timar tasarruf ederken, Mehmed'in tasarruf ettiği timar 4.319 akçedir (İD. 109, s. 13, 14). 26 Mart

¹⁴ Buradaki Özer adı, Ahmed Bey'in baba adı olabileceği gibi, onun Özeroğlu soyundan geldiğini vurgulamak için de kullanılmış olabilir. 1521 tarihli icmal defterinin iki farklı yerinde "*an tahvil-i Ahmed Bey ki müteveffa şod*" kaydı düşülmüştür. Bk.: İD. 109, s. 33, 34. Bu kayıtlara göre Ahmed Bey ölmüştür. Bu kayıtların neden düşüldüğü konusunda bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak Ahmed Bey'in hem 1522/23 hem de 1526/27 tarihli sancak tevcih listesinde yine sancakbeyi olarak karşımıza çıkması, bunun bir kâtip hatası olmasının muhtemel olduğunu ya da daha sonraki bir dönemde derkenar olarak ilave edilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Bk.: TSMA.d. 10057, vrk. 6a; TSMA.d. 5246, vrk. 6a.

¹⁵ Gül (1996, s. 12) ve Dağlı (2014, s. 6) Ahmed Bey'in 1521-1527 yılları arasında sancakbeyi olarak görev yaptıklarını belirtmektedir. Ancak bu mümkün değildir. Zira Peçevi Tarihi'nde Ahmed Bey'in 1529 yılında (C. 935) yeğeni Seydi Bey'in çıkardığı bir isyanla hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Bk.: Peçevi İbrahim, 1283, c. I, s. 126.

¹⁶ Ancak aynı defterde toplam yekûn 251.196 akçe olarak gösterilmiştir. Bk.: İD. 109, s. 11.

¹⁷ Adana sancakbeyi 1522/23 ve 1526/27 tarihlerinde 1.870.000 akçe gelire sahiptir. Bk.: TSMA.d. 10057, vrk. 6a; TSMA.d. 5246, vrk. 6a.

¹⁸ A. Gül (1996), 1526 yılında Ahmed Bey'in 150.000 akçe geliri olduğunu belirtmiştir. Gül, bu miktarı verirken TD. 998'i kaynak olarak göstermiştir. Ancak bu defterde sancakbeyinin kim olduğu hakkında bir bilgi yoktur. Aynı zamanda defterin tarihi de 1526 değil 1530'dur (s. 12).

¹⁹ Yüksek lisans tezimde 109 numaralı icmal defterine atıf yaparak Ahmed Bey'in Abdülkerim ve Uğurlu adında iki oğlu olduğunu vurgulamıştım. Ancak ilgili kaynağa Abdülkerim açık olarak "*Abdülkerim veled-i Ahmed Bey bin Özer*" şeklinde yazılıyken; Uğurlu "*Uğurlu bin Ahmed Bey*" şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla bu bilgi yeniden gözden geçirilerek, sadece Abdülkerim Ahmed Bey'in oğlu olarak burada gösterilmiştir. Zira Uğurlu'nun babası olan Ahmed Bey'in Özeroğlu olduğu net değildir. Bk.: Ünlü, 2013, s. 43; İD. 109, s. 31, 33.

²⁰ Abdülkerim tımarını, Seydi veled-i Seydi Bey ve Selman bin Bayram Hoca ile ortak olarak tasarruf etmektedir. Tımarın toplam geliri ise 25.236 akçedir. Bunun 8.998 akçesi Abdülkerim'in, 8.999 akçesi Seydi Bey'in, 7.239 akçesi ise Selman Bey'in hissesidir.

²¹ İlgili belgede "*Üzeyir Sancağı beyi Üzeyir Beyoğlu Ürkmez*" Adana hâkimi İbrahim Bey'in akrabasından iken vefat eden şeklinde kaydedilmiştir.

1574'te kayıtlara geçmiş olan Süleyman ise, altı bin akçe ile Üzeyir Sancağı "mîr-i 'âlemi" olarak görev yapmakta ve bu görevine, Adana hâkimi İbrahim Bey'in ricası üzerine, zeamet olarak dokuz bin akçelik zam buyurulmaktadır (MD. 25, s. 93, hüküm no: 1047). Bunun dışında bu kişiler hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Özeroğlu Hüseyin ve Özeroğlu Ürkmez'den yola çıkarak, bu kişilerin Ahmed Bey'in kardeşleri olduğu; Şahruh, Mehmed ve Süleyman'ın da Ahmed Bey'in yeğenleri olduğu fikri akla gelse de, yine de kesin bir hükme varmak zordur.

Her ne kadar Özeroğlu Hüseyin Bey ve Özeroğlu Ürkmez'in Ahmed Bey'in kardeşleri olup olmadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Mehmed Süreyya Sicil-i Osmanî'de (1996, c. 5) Seydi Bey'in Üzeyir beyinin kardeşi olduğuna vurgu yapmaktadır (s. 1499). Ancak bu bilgiyi kaynaklardan teyit etmek pek de kolay değildir²². Öte yandan dönemin kroniklerinde, 1529 yılında çıkardığı bir isyanla²³ amcası Ahmed Bey'i öldüren yeğeni Seydi'den²⁴ bahsedilmektedir (Peçevi İbrahim, 1283, c. I, s. 126-127; Koca Nişancı Celalzâde Mustafa, 1981, vrk. 171a-172a; Gelibolulu Mustafa Âli, 2009, c. I, vrk. 288a-b). Fakat Seydi'nin neden isyan ettiği ve amcası Ahmed Bey'i neden öldürdüğü konusunda

²² Yüksek lisans tezimde 109 numaralı icmal defterine atıf yaparak kaynaklarda bir diğer Özeroğlu olarak Seydi Bey'in adının geçtiğini ve onun Cihanşah, İbrahim ve Seydi adında üç oğlu olduğunu, bunun yanı sıra Cihanşah'ın 5.464, İbrahim'in 8.878 ve Seydi'nin 8.999 akçelik tımar tasarruf ettiğini ve Seydi Bey'in oğlu olarak vurguladığım Seydi'nin de 1529 yılından Ahmed Bey'i öldüren yeğeni Seydi olabileceğini belirtmiştim. Ancak ilgili defterde Seydi Bey "Seydi bin Özer" şeklinde geçmemekte ve "Cihanşah veled-i Seydi Bey", "İbrahim bin Seydi Bey" ve "Seydi veled-i Seydi Bey" olarak defterde zikredilmektedir. Dolayısıyla onları Özeroğlu kabul etmek mümkün değildir. Zira ilgili belgede doğrudan bir vurgu yoktur. Bu sebeple bu bilgi yeniden gözden geçirilerek, burada revize edilmiştir. Bk.: Ünlü, 2013, s. 44; İD. 109, s. 24, 31, 32, 33.

²³ Bu isyan sırasında Seydi Bey, etrafına topladığı 5.000 kadar kişi ile önce amcası Ahmed Bey'i öldürmüş, ardından Kınık'ta zeamet tasarruf eden Yusuf Bey'i ve Kınık Emiri Hüseyin'i katletmiştir. (Kurt (2016b), bu Hüseyin'in Ahmed Bey'in kardeşi olduğunu iddia etmektedir s. 391-392) Daha sonra ise Berendi ve Ayas'ı yağmalamıştır. Piri Bey'in üzerine gelmesiyle de Kars (Kadirli) taraflarına kaçmış, etrafına topladığı asiler ile Sis'i kuşatarak tahrip etmiştir. Sis taraflarında isyancıları ağır bir yenilgiye uğratan Piri Bey, bu ayaklanmayı bastırmıştır. Bk.: Peçevi İbrahim, 1283, c. I, s. 126-127; Koca Nişancı Celalzâde Mustafa, 1981, vrk. 171a-172a; Gelibolulu Mustafa Âli, 2009, c. I, vrk. 288a-b; Uzunçarşılı, 1975, c. II, s. 347-348; Akdağ, 2009, s. 112; Yücel, Sevim, 1991, s. 175-176; Bulunur, 2004, s. 16; Kurt, 2016b, s. 391-392.

²⁴ Sümer (1999c), 1529 yılında Özer Sancağı (İskenderun-Payas-Dörtüyol Yöresi) beyi olarak Seydi Bey'in adını zikretmektedir (s. 78). Ancak kaynak olarak kullandığı Peçevi Tarihi'nde (1283, c. I) Seydi Bey'in sancakbeyi olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (s. 126). 1525/26 tarihli tahrir defterinde Seydi Bey'e 5 adet nöker kaydedilmiş gözükmemekte (TD. 450, s. 435, 436) ve Y. Kurt (2016b) bu bilgiden yola çıkarak, onun bir süre sancakbeyliği görevi yapmış olabileceği fikrini savunmaktadır (s. 391-392). Ancak ilgili kayıta bu Seydi Bey'in Özeroğlu olduğunu ya da Ahmed Bey'in yeğeni Seydi Bey olduğunu gösteren bir bilgi mevcut değildir. Sadece "nöker-i Seydi Bey" yazmaktadır.

kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir. Ama bunun, sancağın yönetimiyle ilgili aile arasında yaşanmış bir iktidar kavgası olması muhtemeldir. Zira bu isyan, ailenin yönetim ayrıcalığının ellerinden alınmasına sebep olmuştur. Zaten Ahmed Bey'in ölümünden sonra Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliği görevini üstlenen kişiler de, her ne kadar bazı araştırmacılar aksini belirtse de²⁵, bu aileden değildir. Bunu, Ahmed Bey'den sonra sancakbeyi olarak kaynaklarda isimleri geçen Paşaloğlu Veli Bey (DFE. RZ.d. 7, vrk. 531, 534; MAD.d. 29, vrk. 26a; MD. 4, s. 129, hüküm no: 1314; MD. 2, s. 23, hüküm no: 197; MD. 1, s. 96, hüküm no: 527, s. 263, hüküm no: 1607, s. 288, hüküm no: 1664)²⁶, Karaman Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın oğlu Mehmed Bey (MAD.d. 29, vrk. 24b-26a; KK.d. 230, s. 245; KK.d. 231, s. 304; MD. 4, s. 84, hüküm no: 857; Mehmed Süreyya, 1996, c. 3, s. 1029)²⁷, Rakod Ferhad Bey (MD. 4, s. 84, hüküm no: 858)²⁸ ve

²⁵ Gül (2008, 2017), yapmış olduğu çalışmalarda tespit ettiği bütün sancakbeylerini Özeroğlu olarak göstermiştir. Onu bu kaniya iten ise boy beyliğinin irsî bir müessese olmasıdır. Bu bağlamda Gül, Özer Türkmenlerinin boy beylerinin Özer ailesinden geldiğini ve boy beyi olan kişilerin de Özer İli (Üzeyir) Sancağı mirliyası oldukları düşüncesindedir (s. 175; s. 84). Kuzucular (2012, 2018) da Gül ile benzer bir kanıdadır. Ona göre ise Özer Sancağı'nın idaresi 1778 yılına kadar Özeroğulları'nda kalmıştır. Ancak Kuzucular bu bilgiyi hiçbir kaynak göstermeden vermiştir (s. 118, s. 98). Tekin (1993) de çalışmasında, merkezi Özer olan ve Dört Yol, Payas, İskenderun, Arsuz, Darbsak yörelerini içine alan bölgede, Özeroğulları'nın uzun süre sancakbeyliği yaptığını belirtmiştir (s. 50).

²⁶ Her ne kadar Gül "Şabanoglu" olarak okumuş olsa da, Veli Bey'in adı, Paşaloğlu Veli Bey olarak kaynaklarda geçmekte ve Veli Bey birkaç kez Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi görevine getirilmiş gözükmektedir. O ilk olarak 19 Haziran 1548 tarihinde 200.000 akçe hasla bu göreve atanmıştır. Ancak bu görevi kısa sürmüştür ve Veli Bey 23 Ekim 1548 tarihinde 70.000 akçe terakki ile Birecik sancağına görevlendirilmiştir. Veli Bey'in Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliğine ikinci kez atanması ise 14 Ocak 1555 tarihindedir. Sis sancakbeyliği görevini yürütürken Özer İli Sancağı'na atanan Veli Bey, 1 Aralık 1559 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. Veli Bey bu tarihte Sincar sancakbeyi olarak atanmış olmalıdır. Çünkü 14 Eylül 1560 tarihli bir mühimme kaydında Sincar Bey'i iken tekrar Üzeyir sancakbeyliğine getirilmesini talep etmiştir. Gül (1996), Veli Bey'in 20 Ramazan 955 tarihinde Birecik Sancağı'na atandığına dikkat çekmesine rağmen, onun 1553 yılına kadar Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliği görevini sürdürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca o, Veli Bey'in ikinci kez Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliğine atanma tarihini de 16 Kasım 1554 olarak vermiştir (s. 12-13). Bu bilgi, Dağlı (2014) tarafından da tekrar edilmiştir (s. 6).

²⁷ Karaman Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın oğlu olan Mehmed Bey 220.000 akçelik hasla 11 Haziran 1559 tarihinde Üzeyir sancakbeyi olarak atanmıştır. 30 Aralık 1559 tarihinde ise Mehmed Bey'in gelirlerine ilave yapılmıştır. Yapılan bu ilavelerle birlikte Mehmed Bey'in geliri 250.308 akçeye çıkartılmıştır. 8 Haziran 1560 tarihinde ise Mehmed Bey'e Hille Sancağı tevcih olunmuştur. 20 Mayıs 1576 ve 21 Şubat 1578 tarihli iki ayrı belgede de Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olarak Mehmed Bey'in adı geçmektedir. Ancak bu belgelerde geçen Mehmed Bey'in Ferhad Paşa oğlu Mehmed Bey olup olmadığıyla ilgili bir bilgi yoktur. Gül (1996), Ferhad ismini Murad olarak okumuş (s. 13) ve bu bilgi yine Dağlı (2014) tarafından da aynen aktarılmıştır (s. 6).

Beşoğlu Kaya Bey (KK.d. 262, s. 60; Mehmed Süreyya, 1996, c. 4, s. 1042)²⁹ örneklerinde açık olarak görmek mümkündür.

Bu, tespit edilen diğer sancakbeyleri için de geçerlidir. Zira onların da Özeroğlu olduğunu gösteren herhangi bir ibare belgelerde yoktur.³⁰ Dolayısıyla

²⁸ Rakod Ferhad Bey, Üzeyir sancakbeyliği öncesinde Hille sancakbeyi olarak ilgili belgede zikredilmektedir. Hille Sancağı'nın 8 Haziran 1560 tarihinde Ferhad Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'e tevcih edilmesiyle, Rakod Ferhad Bey'e de Üzeyir Sancağı tevcih olunmuştur.

²⁹ *Sicil-i Osmanî*'de Özer İli (Üzeyir) beyi olarak zikredilen Kaya Bey'in aile adı *Beşoğlu* olarak geçmektedir. Ayrıca buradaki bilgiden anlaşıldığına göre Kaya Bey, Kanuni Sultan Süleyman döneminde de sancakbeyliği yapmış gözükmektedir. O, Kars Sancağı beyi iken 29 Nisan 1586 tarihinde Özer İli (Üzeyir) sancak beyliğine atanmıştır.

³⁰ 16. yüzyılın sonlarına kadar isimleri tespit edebildiğimiz diğer Özer İli (Üzeyir) sancakbeyleri şunlardır: *Ömer Bey*: Ömer Bey 1544-1545 tarihli bir mühimme kaydında Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olarak geçmektedir (Sahillioğlu, 2002, s. 153). *Çerkes Bey*: Çerkes Bey'in adı, 13 Ağustos 1554 tarihli bir mühimme kaydında geçmekte ve bu kayıta Üzeyir beyi olarak zikredilen Çerkes Bey'e Kırşehir Sancağı tevcih olunmuş gözükmektedir (MD. 1, s. 8, hüküm no: 27). Gül (1996), 1553 yılında Mustafa Bey'in Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olarak atandığını ve aynı yıl Mustafa Bey'in başka bir sancağa atanmasından dolayı da Çerkes Bey'in sancakbeyi olduğunu belirtmiştir (s. 12). Ancak kaynak olarak kullandığı mühimme kaydında Mustafa Bey'e, Çerkes Bey'in isteği doğrultusunda Özer İli (Üzeyir) Sancağı mir alemlik görevi tevcih olunmuştur (MD. 1, s. 22, hüküm no: 61). Dolayısıyla Gül'ün belirttiği gibi 1553 tarihinde Mustafa Bey sancakbeyi değildir.) *Ali Bey*: Ali Bey'e 20 Ağustos 1554 tarihinde Tedmür sancakbeyi iken Üzeyir Sancağı tevcih olunmuş ve o bu görevi, Leccun Sancağı'na atandığı 14 Ocak 1555 tarihine kadar sürdürmüştür (MD. 1, s. 266, hüküm no: 1625). Gül de (2008, 2017) Özer Türkmenleri başlıklı çalışmasında Ali Bey'den sancak beyi olarak bahsetmiştir (s. 175; s. 84). Ancak kullandığı kaynaklarda Ali Bey'in adı geçmemektedir. İlk kullandığı kaynak 8 numaralı Ruznamçe defteri sayfa 514'te geçen bir kayıttır. Bu kayıta Ali ismi geçmektedir. Fakat bu Ali'nin Üzeyir sancakbeyi olduğuna dair bir iz yoktur. Ali Bey'in isminin geçtiği yer ise Konya Sancağı'nın Aksaray Nahiyesi'dir. İkinci kaynağı ise 15 numaralı mühimme defterininin 82. sayfasında yer alan bir hükümdür. Burada Ali Bey'in değil Kurd Bey'in adı geçmektedir (DFE.RZ.d. 8, s. 514; MD. 15, s. 82, hüküm no: 706). Gül (2008, 2017). Gül, diğer sancakbeyleri için de kaynak gösterirken yanlışlık yapmıştır. Örneğin Veli Bey'in adının geçtiği kaynağı, ilk sancakbeyi Ahmed Bey için de kullanmıştır. Aynı şekilde Kurd Bey ve İskender Bey için de kullandığı kaynak aynıdır (s. 175; s. 84) *Kurd Bey*: Sancakbeyi olarak Kurd Bey'in adı iki farklı tarihte geçmektedir. İlk olarak 17 Temmuz 1553'te karşımıza çıkan Kurd Bey'in ikinci olarak geçtiği tarih 17 Kasım 1570 ve 20 Şubat 1571'dir (KK.d. 210, s. 201; MD. 11, s. 123, hüküm no: 639; MD. 12, s. 28, hüküm no: 56; MD. 15, s. 82, hüküm no: 706). 28 Haziran 1571 tarihinde ise Kurd Bey'e Kars sancağı tevcih edilmiş, fakat Kurd Bey bu görevine gitmemiştir. Zira 12 Ağustos 1571 tarihinde Kurd Bey Üzeyir sancakbeyi olarak vefat etmiştir (MD. 15, s. 82, hüküm no: 706) *Yusuf Bey*: Tedmür Sancağı beyi iken, 28 Haziran 1571'de Üzeyir sancakbeyliği tevcih olunmuştur (MD. 13, s. 196, hüküm no: 1421). *İskender Bey*: İskender Bey'in hangi tarihte Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliğine atandığı belli değildir. Gül (1996), İskender Bey'in Kurd Bey'in Kıbrıs seferi (1571) sırasında vefat etmesinden sonra bu göreve getirildiğini belirtmektedir (s. 13). Oysaki Gül'ün belirttiği kaynaktan böyle bir bilgi yoktur (KK.d. 210, s. 201) Bununla birlikte, ilk olarak 13 Ağustos 1571 tarihli ruznamçe kaydında onun adı belgelerde geçmektedir. Onunla ilgili bulduğumuz diğer kayıtlar ise 9 Mart 1572, 24 Mart 1572 ve 20 Temmuz 1572 tarihli. 16, 18 ve 19 numaralı mühimme defterlerinde yer alan bu kayıtlar, İskender Bey'in ahaliden zorla para alması ve işkence yapmasında dolayı halkın şikâyeti üzerine Adana, Üzeyir

literatürde vurgulandığı gibi Özeroğulları, Üzeyir Sancağı'nın yönetiminde uzun süre kalmamıştır. Kaldı ki Osmanlı Devleti, bölgede kendi otoritesini kurana kadar buradaki güçlü ailelere bir süre göz yummuş ve eline geçen ilk fırsatta da onları devre dışı bırakmıştır. Bu doğrultuda Seydi Bey'in 1529 yılında isyan etmesi ve amcası Ahmed Bey'i öldürmesi, Osmanlı Devleti'ne bu fırsatı vermiştir³¹. Fakat bu, Özeroğulları'nın bölgeden tamamen silindiği anlamına gelmemelidir. Çünkü Özeroğulları, 1529'dan sonra sancakbeyi olma özelliklerini kaybetmiş olmalarına ve kaynaklarda çok fazla yer almamalarına rağmen, küçük görevlerle bölgede varlıklarını devam ettirmiştir. Yukarıda vurgulandığı üzere, Özeroğlu Ürkmez'in oğlu Süleyman'ın Üzeyir Sancağı'nın mîr-i 'âlemi olarak görev yapması, buna örnektir. Ayrıca Üzeyiroğlu (Özeroğlu) neslinden İlyasoğlu Mehmed neslinin Karanu Kapu Derbendi'ni muhafaza etmek için uygun olduğu, derbendin muhafaza işini üstleneceği, ancak derbende herhangi bir zarar gelmemesi için de tımarına terakki talep etmesi ve buna istinaden de kendisine üç bin akçelik terakki buyurulmasıyla ilgili 17 Temmuz 1553 tarihli Ruus kaydı da (KK.d. 210, s. 201)³², bunu pekiştirmektedir.

Osmanlı fethi sonrasında sancakbeyi ya da dirlik sahibi olarak bölgede etkinliklerini bir süre devam ettiren Özeroğulları'ndan, yönümüzü, ilk tahriri 1521'de (TD. 110, s. 7.) tamamlanan Özer İli (Üzeyir) Sancağı'na çevirdiğimizde, Osmanlı Devleti'nin eski Memlûk idari teşkilatını bozmadığı görülmektedir (Masters, 1997, s. 245). Bu bağlamda, her ne kadar nereye bağlı olduğu tahrirde tam olarak belirtilmese de³³, sancağın Arap (Şam) Eyaleti'ne bağlı

ve Kınık kadılarına konunun teftiş edilmesi için yazılmış emirleri içermektedir (DFE.RZ.d. 38, vrk. 345; MD. 18, s. 144, hüküm no: 204; MD. 16, s. 104, hüküm no: 205; MD. 19, s. 112, hüküm no: 245; İskender beyle ilgili yapılan bu şikayetler için ayrıca bk.: Akdağ, 2009, s. 230-231). *Ahmed Bey*: Ahmed Bey'in hangi tarihte Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olarak atandığını belli değildir. Ancak onun iki kez Özer İli (Üzeyir) sancakbeyliğinde bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Ahmed Bey, ilk olarak 1573 ve 6 Nisan 1574 tarihinde sancakbeyi olarak karşımıza çıkmakta ve bu tarihte onun 159.000 akçe geliri bulunmaktadır (MAD.d. 39, vrk. 289b-290a; TD. 530, s. 29; TKGMA. TD. 193, vrk. 20b; TKGMA. İD. 280, vrk. 6a-6b; KK.d. 229, s. 40; MD. 24, s. 97, hüküm no: 265). İkinci olarak ise o 14 Mayıs 1590 tarihinde karşımıza çıkmaktadır (MAD.d. 39, vrk. 289b-290a). *Mustafa Bey*: Mustafa Bey, 20 Ekim 1581 ve 1 Mayıs 1590 tarihlerinde Üzeyir sancakbeyi olarak karşımıza çıkmaktadır (MAD.d. 39, vrk. 285b; MD. 45, s. 266, hüküm no: 3171).

³¹ Kurt'a göre (2016b) Özeroğulları, 17. yüzyılın başlarında meydana gelen Celali İsyancıları sırasında etkisini yitirmiştir (s. 391-392).

³² Gül (1996), bu belgenin tarihini 1543 olarak belirtmiştir. O, bu tarihte Karanu Kapu Derbendi'nin muhafazası için 20 nefer görevlendirildiğini, görevleri karşılığında bunlara tımar tevzi edildiğini ve derbentçi başı olarak ise Özeroğlu İlyas'ın getirildiğini vurgulamaktadır (s. 23).

³³ TD. 110'da sancağın hangi eyalete bağlı olduğu konusunda bir bilgi yoktur. Yalnız defterde "*Defter-i mufassal-ı livâ-i Özer ma'a tevâbi-i o, tâbi-i livâ-i Adana*" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre Özer İli (Üzeyir) Adana Sancağı'na bağlı olarak gözükmektedir. Özer İli (Üzeyir)'nin

olması³⁴ muhtemeldir. Çünkü 1522/23 tarihli sancak tevcih listesinde Özer İli (Üzeyir) Sancağı, Adana, Tarsus, Sis, Şam, Halep, Trablus, Kudüs ve Gazze, Hama ve Humus, Nablus ve Safed, Birecik, Ekrad, Deyr ve Rahba, Salt ve Aclun ve Ayıntab sancakları ile birlikte Arap (Şam) Eyaleti'ne bağlı gözükmetedir (TSMA.d. 10057, vrk. 6a)³⁵. Sancağın bu durumu 1530'lara (TD. 998, s. 302)³⁶ kadar sürmüş ve Özer İli (Üzeyir) 1534'de Zülkadir Eyaleti'ne bağlanmıştır (Kırzioğlu, 1998, s. 123)³⁷. Halep'in ayrı bir beylerbeylik olarak teşkilatlandırılmasının ardından ise Özer İli (Üzeyir) Sancağı Halep'e dahil edilmiş (1553-54)³⁸ ve Adana'ya bağlanacağı 19. yüzyıla (Baykara, 1988, s. 119,

Adana'ya bağlı olması Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait 1522 tarihli kanunname metninde de göze çarpmaktadır. Bu kanunnamede Özer İli (Üzeyir) sancak olarak değil, bir kaza olarak İskenderun, Arsuz ve Ağaslu ile birlikte Adana'ya bağlıdır (Çakar, 2003c, s. 277). Bu durum, bölgedeki idari düzenin henüz yerleşmemiş olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

³⁴ Ali Sinan Bilgili (2001, s. 34) ve Gül'e göre (1996, s. 10), Özer İli (Üzeyir) Sancağı 1521 yılında Arap (Şam) Eyaleti'ne bağlıdır. Ancak her iki yazarda bu tarihi verirken kaynak olarak A. Akgündüz'ün Osmanlı Kanunnameleri adlı eserini kullanmıştır. Ancak belirttikleri sayfada Özer (Üzeyir) adı geçmemektedir (Akgündüz, 1991, c. 3, s. 486).

³⁵ 1526/1527 tarihli başka bir listeye göre de Özer İli (Üzeyir) yine Arap (Şam) Eyaleti'nin sancakları arasındadır (TSMA.d. 5246, vrk. 6a; Kunt, 1978, s. 129)

³⁶ 1530 tarihli kanunname metninde Özer İli (Üzeyir) Adana, Tarsus ve Sis sancakları ile birlikte Çukurabad Vilayeti'ne bağlı gözükmetedir. Bu kanunnameden hareketle Kurt (1992, s. 25; 2004, s. XXIII) ve Gül (1996, s. 10) bu dört sancağı kapsayan müstakil bir eyalet teşkil edildiğini düşünmektedir. Benzer bir kaniya Bilgili de (2001) varmıştır. Ancak Bilgili, yaptığı açıklamada kanunnamedeki bilgiyi destekleyecek başka bir belgenin mevcut olmaması nedeniyle, bu kanunnameden hareketle müstakil bir beylerbeylik ya da eyalet kurulduğu hükmünün çıkarılamayacağını belirtmektedir (s. 34). Bulunur da (2004) böyle bir kanıdadır. Bulunur, bu dört sancağın bir zamanlar Ramazanoğulları'na bağlı boy beyleri tarafından idare olunduğunu, bu beyler tarafından idare olunan bölgenin bir çatı altında toplanarak Çukurâbâd adını aldığını ve buradaki vilayet kelimesinin idari bir birimden çok bir bölgeyi işaret ettiğini belirtmektedir (s. 18). Bizce de bu kanunnamedeki vilayet kelimesi idari bir birimden çok bir bölgeyi vurgulamak için kullanılmış olmalıdır. Dolayısıyla biz 1530 tarihinde de Özer İli (Üzeyir)'nin Arap (Şam) Eyaleti'nin sancakları arasında yer aldığını düşünürüz.

³⁷ 1544-45 tarihli bir mühimme kaydında da Özer İli (Üzeyir) Zülkadir Eyaleti'ne bağlı gözükmetedir. Onun Zülkadir Eyaleti'ne bağlılığı 1548 ve 1550/51 tarihlerinde de devam etmiştir (Sahillioğlu, 2002, s. 153; Şahin, 1994, s. 552-553; Emecen & Şahin, 1998, s. 75-76).

³⁸ Çakar (2003a), Halep'in 1549 yılında ayrı bir beylerbeylik olarak teşkilatlandırılmasından sonra Halep, Hama, Humus, A'zaz ve Kilis, Adana, Tarsus ve Birecik sancakları ile birlikte Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nın da Halep Beylerbeyliği'ne dahil edildiğini belirtmektedir (s. 360-361). Yukarıda da belirttiğimiz gibi Özer İli (Üzeyir) bu tarihten öncesinde ve sonrasında Zülkadir Eyaleti'ne bağlıdır. Dolayısıyla sancağın 1549 yılında Halep Beylerbeyliği'ne bağlanması mümkün değildir. Gül de (1996) Özer İli (Üzeyir)'nin Halep'e bağlanması konusunda çelişkili ifadeler kullanmıştır. Gül'e göre Özer İli (Üzeyir) Sancağı 1553 tarihine kadar bazen Halep bazen de Zülkadir Eyaleti'ne bağlıdır (s. 11). Hem Çakar (2003b, s. 30) hem de Gül (1996, s. 11) Özer İli (Üzeyir)'nin Halep'e bağlanması konusunda çelişkili ifadeler kullanmalarına rağmen her ikisi de

128, 242) kadar da Halep'in bir sancağı olmuştur (İnalçık, 1965, s. 92; Kunt, 1978, s. 141, 189; Baykara, 1988, s. 106; Şahin, 1979, s. 917; Başar, 1997, s. 93; Kılıç, 1997, s. 56; Bulunur, 2004, s. 18).

İlk tahrir verilerine göre Özer İli (Üzeyir) Sancağı üç nahiyeden müteşekkildir. Bunlar, Özer İli (Üzeyir), Arsuz İli ve İskenderun'dur (TD. 110). 1525 (TD. 450, s. 434-485) ve 1530 (TD. 969, s. 345-396) tahrirlerinde de nahiyeye sayısı aynıdır. 1543 tahririnde önceki tahrirlerdeki gibi nahiyeler ayrı olarak belirtilmemiştir. Ancak defterde geçen "*der nevâhi-i Üzeyir ve Arsuz ve İskenderun*" ifadesinden bu tarihte de Özer İli (Üzeyir)'nin üç nahiyeden oluştuğu anlaşılmaktadır. Fakat defterde İskenderun'a bağlı herhangi bir köy ya da mezra kaydı bulunmamaktadır (TD. 228, s. 41). 1573³⁹ tahririnde ise sancağın idari yapısında bir değişim yaşanmış gibidir. Bu değişimin sebebi, 1550'lerden sonra Derbisak (Gündüzlü) ve Bakras nahiyelerinin Halep'ten alınarak Özer İli (Üzeyir)'ne bağlanmasıdır (Çakar, 2003a, b, s. 372, 33). Dolayısıyla 1573 tahririnde sancağın nahiyeye sayısı dörde yükselmiş, ama İskenderun nahiyeye olarak kayıtlara geçmemiştir (TKGMA. TD. 193, vrk. 1a). Bunun nedeni tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, 1521 tahririnde İskenderun'a bağlı olan köy ve mezraların 1573'te Özer İli (Üzeyir) ve Arsuz'a bağlanmış olduğu görülmektedir. Örneğin Navini ve Zevik Karyesi 1521'de İskenderun'a bağlı iken, 1573'te Üzeyir'e bağlıdır (TD. 110, s. 46, 48; TD. 530, s. 38, 58). Deylemi Karyesi de mezra olarak yine Üzeyir'e bağlı gözükmemektedir (TD. 110, s. 47; TD. 530, s. 57). Aynı şekilde Zidegani ve Fartısı karyeleri de Arsuz'a bağlanmıştır (TD. 110, s. 46, 50; TD. 530, s. 39). Bu da İskenderun'un 1543 yılından başlayarak nahiyeye özelliğini kaybettiğini göstermektedir.

Anadolu ve Suriye arasında bir geçit noktasında olan Özer İli (Üzeyir), sancak olarak kent olgusundan mahrumdur. Dolayısıyla sancakta bulunan nahiyeler de, coğrafi olarak bir arada bulunan köylerden müteşekkildir. Bu bağlamda sancağa adını veren Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi, 1573 yılı hariç tutulursa, sancağın kadim nahiyeleri arasında hem köy hem de mezra yoğunluğu açısından ilk sırada yer almaktadır. Sancak genelindeki köylerin yarısından fazlası da bu nahiyededir. Özer İli Nahiyesi'ni Arsuz ve İskenderun takip etmektedir.

sancağın 1553 yılından sonra bu beylerbeyliğe bağlandığını belirtmektedir. Özer İli'nin 1554 tarihli sancak listesinde Halep'in sancakları arasında yer almasından dolayı biz de sancağın 1553 tarihinden sonra Halep'e bağlandığı kanısındayız (MAD.d. 17642, s. 215).

³⁹ Gül (1996), 1573 tarihinde Üzeyir Sancağı'nın Üzeyir ve Arsuz olmak üzere iki nahiyeden oluştuğunu belirtmektedir (s. 11). O, bu kaniya muhtemelen 530 numaralı defterin başında bulunan kanunnameye yola çıkarak varmıştır. Kanunnamede şu şekilde yazmaktadır; "Kânûnnâme-i Nahiyeye-i Üzeyir ve Arsuz 'an Livâ-i Üzeyir" (TD. 530, s. 6)

1573 yılında ise hem köy hem de mezra yoğunluğu açısından sancağın ilk sırada yer alan nahiyesi, sonradan Özer İli (Üzeyir)'ne bağlanmış olan Derbisak'tır. Sancağın kadim nahiyesi olan Özer İli (Üzeyir) ise bu tarihte ikinci sırada kalmıştır. Üçüncü ve dördüncü sırada ise Bakras ve Arsuz nahiyeleri bulunmaktadır.

Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nın kadim nahiyelerine bağlı köy sayısı ve dağılımında 1521-1530 tahrirleri arasında dikkat çekici bir değişiklik yoktur. Bu nahiyeler bölgenin Osmanlı idaresine geçmesinden sonra teşekkül etmiştir. Bu üç nahiyenin 1521-1525 tarihlerindeki köy sayısı toplamı 40'tır. 1530'da bu sayı 38'e düşmüştür. Köylerin nahiyelere dağılımı ise şöyledir: 1521 yılında Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi'nin köy sayısı 21, 1525 ve 1530 tarihlerinde 22'dir. Arsuz İli'nin köy sayısına bakıldığında 1521'de 13, 1525'te 12 ve 1530'da 10'dur. İskenderun Nahiyesi'nin ise bu tarihlerde köy sayıları 6'dır. 1543 yılında Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi'nde 27'i köy kayıtlı iken, Arsuz'da 2 köy kayıtlıdır. Yukarıda açıkladığımız gibi İskenderun Nahiyesi'nde bu tarihte kayıtlı köy yoktur. 1573 yılında Özer İli'ne bağlanan nahiyelerle birlikte sancağın toplam köy sayısı 128'e çıkmıştır. Bu köylerden 76'sı Derbisak'a, 22'si Özer İli (Üzeyir)'ne, 16'sı Bakras'a ve 14'ü Arsuz'a bağlıdır.

Sancağın kadim nahiyelerinde, köy sayılarında olduğu gibi, mezra sayılarında da 1521-1530 tarihleri arasında olağandışı bir değişiklik yoktur. Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi'nin mezra sayısı 1521'de 33, 1525'te 32, 1530'da 30'dur. Arsuz İli'ne bağlı mezralar 1521'de 8, 1525'te 13, 1530'da 12'dir. İskenderun Nahiyesi'nde bu tarihlerdeki mezra sayısı 11, 8, 10 şeklindedir. 1543 yılına gelindiğinde İskenderun Nahiyesi'ne bağlı mezra bulunmamaktadır. Arsuz'un mezra sayısı 4'e düşerken, Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi'nin mezra sayısı 71'e yükselmiştir. Köy sayısında olduğu gibi Özer İli (Üzeyir) Nahiyesi'nin mezra sayısının da artmış olması İskenderun'a ait mezraların Özer İli'ne bağlanmış olmasındandır. 1573 yılında sancak genelindeki toplam mezra sayısı 141'dir. Bu mezralardan 49'u Derbisak'a, 45'i Özer İli (Üzeyir)'ne, 39'u Bakras'a ve 8'i Arsuz'a bağlıdır.

1521 ve 1573 tahrirlerini köy ve mezra sayıları açısından karşılaştıracak olursak, yukarıda da değindiğimiz gibi, sancağın kadim nahiyelerindeki köy ve mezra sayılarında çok belirgin bir artış gözükmemektedir. Sancaktaki köy ve mezra sayılarında 1573 yılında bir artışın yaşanması öncelikle Derbisak ve Bakras nahiyelerinin eklenmesiyle olmuştur. Bunun dışında köy ve mezra sayılarında yaşanan artış ve azalışların, özellikle sancağın kadim nahiyeleri açısından bakıldığında, başka bir sebebi, bazı köy ve mezraların dönüşüm yaşamış olması ve ayrıca cemaatlerin yerleştirilerek yeni köylerin kurulmasındandır. Örneğin, daha önce de bahsettiğimiz gibi, 1521'de

İskenderun Nahiyesi'ne bağlı bir köy olan Deylemi 1573'te mezra olarak karşımıza çıkmaktadır. 1521'de mezra olarak kayıtlı olan Kızılcakend 1573'te karye olarak kaydedilmiştir. Yine 1573'te karye olarak rastladığımız Karagündüzlü 1521'de yoktur. Muhtemelen bu köy Karagündüzlü cemaatinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda şehir olgusuna rastlanmadığından, sancak genelindeki nüfus kırsal kesimde, yani köylerde yaşamaktadır. Köylerdeki nüfusun hepsini yerleşikler oluşturmamaktadır. Yerleşik nüfusun yanında konar-göçer cemaatler de yer almaktadır.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi, bölgenin fethinden sonra yapılan 1521 tarihli ilk tahrir defterine göre sancakta toplam nefer sayısı 1865'tir. Toplam neferin 1606'sı hane, 254'ü mücerred olarak kaydedilmiş olup, toplam nefer sayısına muaf grup da dahildir. 1525 yılında ise sancaktaki toplam nefer sayısı 2089 iken, bu sayı 1530 tahririnde 2009'a düşmüştür. 1543'te ise toplam nefer sayısı 2658'dir. 1573 yılına gelindiğinde ise sancağın toplam nefer sayısı 4524 olmuştur. Aslında bu, bazı dalgalanmalar yaşansa da, sancağın demografik yapısında bir artış eğilimi olduğunu göstermektedir. Ancak 1573 yılında bu artış, neredeyse %100 oranındadır. Bunda, sancağa sonradan bağlanan iki nahiyenin bir etkisinin olması olasıdır. Çünkü sancağın kadim nahiyeleri olan Özer İli ve Arsuz'un bu tarihteki verileri 1543 verilerine göre biraz düşüktür. Yine sancağın kadim nahiyeleri açısından, demografik yapıda farklı tarihlerde artış ve azalış yaşanmasında, doğum, ölüm, salgın hastalıklar vb. unsurlarla birlikte, sancak genelinde var olan konar-göçerlerin de bir payı olması muhtemeldir. Zira yaylakları ve kışlakları arasında sürekli hareket halinde olan bu unsurların, tahrir dönemlerinde tam olarak kayıt altına alınmamış olmaları da mümkündür.

Tablo 1: Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nın Tahrir Tarihlerine Göre Nefer, Hane ve Mücerred Sayıları

Nahiyeler	1521			1525			1530			1543			1573				
	N.	H.	M.	N.	H.	M.	N.	H.	M.	N.	H.	M.	N.	H.	M.	B.	Ç.
Özer İli	1428	1233	190	1709	1296	331	1662	1221	398	2590	2096	493	2281	1365	289	X	X
Arsuz İli	264	226	38	224	190	31	220	173	46	68	53	14	280	165	40	X	X
İskenderun	173	147	26	156	118	35	127	96	26	X	X	X	X	X	X	X	X
Derbisak													1316	X	133	400	669
Bakras													647	X	82	135	124,5
Toplam	1865	1606	254	2089	1604	397	2009	1490	470	2658	2149	507	4524	1530	544	535	793,5

Kısaltmalar: N.: Nefer, H.: Hane, M.: Mücerred, B.: Bennak, Ç.: Çift

Tahrir defterlerine bakıldığında Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda nüfusun büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte sancak genelinde Ermenilerden oluşan çok az bir gayrimüslim nüfus da mevcuttur ve bunlar, sadece 1521, 1525 ve 1530 tahrirlerinde görülmektedir⁴⁰.

Tablo 2'de de görüldüğü üzere, sancaktaki muaf nüfusun yıllara göre dağılımı şöyledir: 1521'de 60, 1525'te 70, 1530'da 98, 1543'te 185, 1573'te ise 1188'dir. Bu muaf grup içinde derbentçiler ilk sırada yer alırken, imamlar ikinci sıradadır. 3. ve 4. sırada ise kürekçiler ve sipahizadeler vardır. Sancaktaki derbentçi⁴¹ sayısının yüksek olması, bölgenin hac yolu güzergahında bulunması ve Suriye ile Anadolu'yu birbirine bağlayan bir köprü konumunda yer almasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu durum, Osmanlı Devleti'nin, taşrada güvenliği sağlama politikası çerçevesinde, bölgenin emniyetinin sağlanmasına önem verdiğini göstermektedir.

Tablo 2: Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda Muaf Gruplar

	1521	1525	1530	1543	1573	T.
--	------	------	------	------	------	----

⁴⁰ Ermeni nüfus, 1521'de toplam 5 neferdir. 5 neferin 4'ü hane 1'i mücerredir. Bunlar, Arsuz İli Nahiyesi'ne bağlı Beykendi Karyesi'nde yaşamaktadır. 1525 tarihinde de yine aynı karyede yer alan Ermeni nüfus, toplam beş haneden oluşmaktadır. Beykendi Karyesi'ndeki Ermeni taifesine 1530, 1543 ve 1573 tarihlerinde rastlayamadık. 1530 tarihinde ise İskenderun Nahiyesi'ne bağlı Ayn Til Karyesi'nde 13 neferlik bir Ermeni nüfus yer almaktadır. Haric ez defter olarak kayıtlı olan bu Ermeni nüfus 12 hane ve 1 mücerreden oluşmaktadır (TD. 110, s. 44; TD. 450, s. 474; TD. 969, s. 376).

⁴¹ 1521, 1525, 1530 ve 1543 tahrirlerinde yer almamasına rağmen, 1573 tahririnde Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda Payas, Karanu Kapu, Kurt Kulağı ve Bakras olmak üzere 4 derbent bulunmaktadır (TD. 530, s. 21, 62, 64,132; TKGMA. TD. 193, vrk. 16a). Defterde Payas'a 531, Karanu Kapu'ya 208, Kurt Kulağı'na 70 ve Bakras'a 227 nefer derbentçi kaydedilmiş olup, buralardaki derbentçiler ister Müslüman ister zimmî olsun avarız-ı divaniye, tekâlif-i örfiye, resm-i camus, resm-i ganem ve resm-i haneden muaf tutulmuşlardır. Payas ve Bakras derbentçilerinin hane ve mücerred sayıları belirtilmezken, Karanu Kapu ve Kurt Kulağı'ndakilerin hane ve mücerred sayıları belirtilmiştir. Buna göre Karanu Kapu'daki 208 nefer derbentçinin 173'ü hane, 35'i mücerred olarak kayıtlıdır. Kurt Kulağı'ndaki 70 nefer derbentçinin ise 56'sı hane, 14'ü mücerredir (TD. 530, s. 21-27, 62-65, 132-134; TKGMA. TD. 193, vrk. 16a-19a, 36b-38a, 71a-72a). Gül'e (1996) göre iki sene salgın hastalıklar nedeniyle kırım olduğundan dolayı Karanu Kapu Derbendi'nde 60 nefer derbentçi kalmıştır. Gül, bu durumu açıklarken dipnotta "Bu hususta tahrir defterlerinde "Üzeyr'e tabi Karanu Kapu derbentçileri 236 hane iken iki sene taun zuhur etmekle vefat edip altmış hane kaldılar..." kayıtları bulunmaktadır" şeklinde bir açıklamada bulunmuş, TD 530'un 26. ve 27. sayfalarını da kaynak olarak göstermiştir (s. 23). Ancak belirttiği yerde böyle bir bilgi yoktur. Ayrıca buradaki bilgiler Payas Derbendi'yle ilgilidir (TD. 530, s. 26-27).

Çukurova'da Bir Türkmen Ailesi: Özeroğulları

Nahiyeler Statüler	Ö.	A.	İ.	Ö.	A.	İ.	Ö.	A.	İ.	Ö.	A.	İ.	Ö.	A.	D.	B.	
A'ma				1			3	1		1	1		1				8
Ba-berat										1						2	3
Çeltükci													7	22	4	2	35
Çerakdar-ı mezar-ı şerif							2										2
Derbendci													809			227	1036
Divane					1					1							2
Emir-i nakibü'l- eşraf														1			1
Ferraş														1	1		2
Gaib		5		4	7					1							17
Gulam				3													3
Hatib															1		1
Hatib ve imam										1			1	1			3
İmam	11	7	1	16	2	3	43	4	4	46	2		11	1		2	153
Kayacı										30							30
Kayyum				1			1										2
Kethüda	7	2	1	6	2		1			12	1		2	1			35
Kötürüm										1							1
Kürekçi										65						7	72
Mahbus				1													1
Malul					1		1		1								3
Mecnun				2													2
Muaf (avarız)										1							1
Muhassıl							2			5							7
Müezzin				1			1			1			1	1	1	1	7

Ertan Ünlü

Nesl-i sâdât							1										1
Nısf-ı reis													5	4			9
Nöker				5													5
Pir-i fani				3			9	3		11			1	1			28
Reis			1							4			1	2			8
Sahib-i tımar				5													5
Sakka													2	9	2		13
Seccade nişin							1										1
Seyyid													1				1
Sipahi	19		6												10	4	39
Sipahi mütekaid				1													1
Sipahizade				5			16		4				26	2	7		60
Şeyh ve duacı																1	1
Tuzcu													2				2
Toplam	37	14	9	54	13	3	81	8	9	181	4	0	863	40	37	248	
Genel Toplam	60			70			98			185			1188				

Kısaltmalar: Ö.: Özer İli, A.: Arsuz İli, İ.: İskenderun, D.: Derbisak, B.: Bakras, T.: Toplam

Sancak dahilinde nüfusun önemli bir kısmını konar göçerler oluşturmaktadır. Taife (boy) ve cemaat olarak teşkilatlandırılmış bu konar göçerlerin başında da, "Cemaat-i Ordu-yı Ahmed Bey (TD. 110, s. 7), Cemaat-i Ordu-yı Alan Bey (TD. 110, s. 10)" örneklerinde olduğu gibi, "ordu"lar gelmektedir. Buradaki *ordu* kelimesi Türkmen aristokrasisinin aile ve akrabasını

ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle bu cemaatler bey sülalesi olmaktadır.⁴² Dolayısıyla boy beyliğinden sancak beyliğine geçmiş olan Ahmed Bey’e bağlı olan bu cemaatler Özeroğlu aristokrasisindedir.

Tablo 3: Cemaat-i Ordu-yı Ahmed Bey ve Bağlı Cemaatler.

	Cemaatler	TD110 (1521)	TD450 (1525)	TD969 (1530)	TD228 (1543)	TD530/TD193 (1573)
1	Cemaat-i Ordu-yı Ahmed Bey	-	13	41	101	23
2	Gazaloğlu	12	-	-	-	-
3	Kızıoğlu	14	11	-	-	-
4	Kaya Baytar	72	67	-	-	-
5	Cihanşah Bey	36	32	12	21	17
6	Bayram Hoca	8	10	-	-	-
7	Taşgun Hacı	6	4	-	-	-
8	Hüseyin Bey bin Özer	27	21	-	-	-
9	Hamza Bey	7	7	-	-	-
10	Kürdan (Gürdan)	13	-	-	-	-
11	Veled-i Alan Bey	12	11	-	-	-
	Toplam	207	176	53	122	40

Tablo 3’te de görüldüğü gibi Özeroğlu aristokrasisine mensup olan ve Cemaat-i Ordu-yı Ahmed Bey’e bağlı bulunan cemaatlerin sayısı 1521 tarihinde 10 olup toplam 207 neferden oluşmaktadır. Ordu-yı Ahmed Bey, 1525 tarihinde bir üst birim olarak değil, ayrı bir cemaat olarak gözükmemektedir. Yine bu tarihte, 1521 tahririnde yer alan, Gazaloğlu ve Gürdan cemaatleri yoktur. Ayrıca Hüseyin Bey bin Özer cemaatinin ismi de Hüseyin Beylû olarak yazılmıştır. 1530, 1543 ve 1573 tahrirlerinde ise sadece Ordu-yı Ahmed Bey ve Ordu-yı Cihanşah Bey cemaatleri geçmektedir. Bu iki cemaat dışında diğer cemaatlerin tahrirlerde neden yer almadığı konusunda bir şey söylemek güçtür. Ancak Özeroğlu ailesinden olan bu iki cemaatin son tahrirde de kayıtlara geçmiş olması, yönetsel olarak olmasa da, ailenin bir şekilde bölgede varlığını sürdürdüğünün işaretidir.

Tahrir defterlerinde Özer İli (Üzeyir) Sancağı’nda rastladığımız diğer cemaat gruplarının başında, Oğuzların Üçok kolundan olan Çoğun taifesine bağlı

⁴² Bulunur’a göre (2004), bu cemaatler bey ailesinden olduklarından her türlü vergiden muaftr (s. 48).

cemaatler gelmektedir. Aşağıdaki tabloda da (bk. Tablo 4) görüldüğü gibi Çoğun taifesine bağlı cemaatler, 1521 ve 1525 tahrirlerinde 7, 1530'da 6, 1543'te 9 ve 1573'te 11 cemaatten oluşmaktadır. Cancıklı (Hacı Hamza) cemaati 1521-1530 tahrirlerinde tek bir cemaat olarak yazılıken, 1543'te 2, 1573'te 3 ayrı cemaat olarak kaydedilmiştir. Korcuklu ve Kız Alilü cemaatleri ilk tahrirlerde birlikte yer alırken, 1543 ve 1573 tahrirlerinde Kız Alilü adı altında 4 ayrı cemaat olarak geçmektedir. Taifenin en büyük cemaati olan Hüseyin Hacılu 1521, 1525, 1530 tahrirlerinde tek bir cemaatken, 1543'te 5, 1573'te 6 ayrı cemaat olarak görülmektedir. Tanrıverdi cemaati, 1530, 1543 ve 1573 tahrirlerinde yoktur. İlk üç tahrirde kayıtlı olan Meleklü cemaati de, 1543'te mevcut değilken 1573'te 3 ayrı cemaatten oluşmaktadır. Çoğun, Kara Güvendiklü, Kara Gündüzlü, Kıvırcıklı, Çelebilü ve Mikayillü cemaatlerine ise sadece son iki tahrirde rastlanmaktadır.

Tablo 4: Çoğun Taifesine Bağlı Cemaatler.

	Cemaatler	TD 110 (1521)	TD 450 (1525)	TD 969 (1530)	TD 228 (1543)	TD 530 ve TD 193 (1573)
1	Cancıklı (Hacı Hamza)	42	54	60	56	44
2	Korcuklu ve Kız Ali(lü)	92	133	122	Kız Ali(lü) 119	Kız Ali(lü) 133
3	Meleklü (Meliklü)	60	118	82	-	80
4	Bıyıklıoğlu/ Kara Güvendiklü	35	50	47	3	17
5	Hüseyin Hacılu	83	111	99	133	101
6	Günan	20	24	33	18	11
7	Tanrıverdi	23	25	-	-	-
8	Çoğun	-	-	-	6	6
9	Kara Gündüzlü	-	-	-	18	64
10	Çelebilü	-	-	-	34	28
11	Kıvırcıklı	-	-	-	59	12
12	Mikayillü	-	-	-	-	24
	Toplam	355	515	449	446	520

Özer İli Sancağı'ndaki cemaatlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Ordu-yı Ahmed Bey ve Çoğun taifesine bağlı cemaatler dışında, sancak genelinde yer alan diğer taife ve cemaatler Tablo 5'te gösterilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere sancak genelinde yer alan diğer taife ve cemaatlerin başında, 1521, 1525, 1530, 1543 ve 1573 tarihli beş tahrirde de mevcut olan Dulkadirli ve

İzzeddinlü⁴³ taifelerine bağlı cemaatler gelmektedir. Bu taife ve cemaatler haricinde Mikayillü, Bayındırlı, Çobanlı, Yaycılı, Kılıçlı, Avcı (Evcı), Turasanlı, Bereketlü, Şeyhlüoğlu, Halaçlı, Süleyman Hacılı, Saru Mehmedlü gibi pek çok taife ve cemaatin de Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir.

Tablo 5: Sancak Genelinde Yer Alan Diğer Taife ve Cemaatler

TD 110 (1521)		TD 450 (1525)		TD 969 (1530)		TD 228 (1543)		TD 530/TD 193 (1573)	
Taife	Cemaat	Taife	Cemaat	Taife	Cemaat	Taife	Cemaat	Taife	Cemaat
İzzeddinlü	İzzeddinlü	Çobanlı	Avcı (Evcı)	Çobanlı	İzzeddinlü	Yaycılı	Mikayillü	İzzeddinlü	Şahkulu Avcı
Mikayillü	Hacı İbrahimlü	Oğulbeylü	Başlamışlı	Bacılı	Mikayillü	İzzeddinlü	Karaca Mehmedlü	Yaycılı	Mikayillü
Çobanlı	Kara Gündüzlü	Yörüganlı Ağuslu an Zulkadirlü	Mikayillü	Hacı Musalu	Başlamışlı		Şahkulu Avcı	Oğulbeylü	Turasanlı
Oğulbey	Süleyman veled-i Osman		İzzeddinlü	Bayındırlı	Kara Gündüzlü		Şeyhoğlu / Haydarlu	Şerefyan	Şeyhoğlu/ Haydarlu
Bayındırlı	Mikayillü		Hacı İbrahimlü	Oğulbeylü	Kara Mehmedlü		Turasanlı	Kılıçlı (ekrad-ı İzzeddinlü'ye tabi)	Hacı Süleymanlı
Yörüganlı İfrazlı Zulkadriye	Başlamışlı		Kara Gündüzlü	Saru Mehmedlü	Süleyman veled-i Osman		Aksap	Ekrad-ı Çakallu (İzzeddin Bey)	Hacı İbrahimlü
Ordu-yı Aşkarbeyli	Bereketlü		Süleyman veled-i Osman	Saru Hacılı	Bereketlü		Veledan-ı Şeyh İlyas	Zulkadirlü	Halaçlı
	Şeyhlüoğlu		Sekiryandı	Kürdü	Şeyhlüoğlu		Hacı İbrahimlü		Karaca Mehmedlü
	Sekiryandı		Şeyhlüoğlu	Katrancılı	Sekiryandı		Kara Gündüzlü		Dişçikaranlı

⁴³ Gül (1996), İzzeddinlü adını Alaaddinlü olarak vermektedir (s. 26).

	Avcı (Evcı)		Bereketl ü	Saru Mehmedl ü	Ak Saplu (haric ez defter)		Halaçlu		Aşkarbeyl ü
					Hacı İbrahımlü		Süleyma n Hacılu		Veledan-ı Şeyh İlyas Dede
					Avcı (Evcı)		Bereketlü		Tepenler Öyüğü
									Koca Hacılu
									Ordu-yı Murad Bey
									Urbân (Arabân)
									Anamaslu
									Kurtlu

Tahrir defterlerindeki verilerden hareketle Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda halkın başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte sancak genelinde diğer faaliyetlerin de yürütüldüğü görülmektedir.

Sancaktaki zirai üretimin önemli bir kısmını buğday (hınta), darı (erzen, dürre), arpa (cev), alef, burçak (küşne) ve çeltikten meydana gelen çeşitli tahıllar oluşturmaktadır. Tahıl üretimi dışında soğan (piyaz), narenciye, zeytin, üzüm (haracü'l-kürüm), ceviz (haracü'l-ceviz) gibi sebze ve meyve üretimi de sancakta mevcuttur. Pamuk (penbe) üretimi sancakta önemli bir yer teşkil etmekte ve ayrıca tütün (resm-i duhan) ve susam (simsim) da yetiştirilmektedir.

Hayvancılıkla ilgili faaliyetlere bakıldığında ise, sancakta koyun (resm-i ganem, adet-i ağnam), keçi (resm-i maz'u) gibi küçükbaş hayvancılığın yanı sıra, camus (resm-i camus) gibi büyükbaş hayvancılığın da yapıldığı görülmektedir.

Arıcılık, bütün tahrir dönemlerinde, sancak genelinde yaygın olarak rastlanılan bir faaliyettir. Defterlerde resm-i kovan, resm-i küvare, resm-i nahl vergisiyle bu faaliyete atıfta bulunmaktadır.

Sancakta şahin (aşıyan-ı şahin), atmaca (aşıyan-ı atmaca) gibi av hayvanları da yetiştirilmektedir. 1521 tarihli defterde sadece Kurdkulağı ve Akkaya'da aşiyana rastlanmakta iken, 1573 yılında bu sayı artmıştır. Bu tarihte

Kurdulağı ile birlikte Kızılkaya, Göktepe, Fındıkkayası, Şahin Teleği ve Alikayası'nda da kuş yuvaları bulunmaktadır.

Tahrir defterlerinde, alınan vergilere bakılarak, Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda boyahane, kasaphane ve değirmen (resm-i asiya, resm-i tahun) gibi küçük sanayi işletmelerine de rastlanmaktadır. Sancak genelinde 1521 yılında 5 bab, 1525'te 8 bab, 1530'da 13 bab, 1543'te 20 bab, 1573'te ise 41 bab değirmen bulunmaktadır.

Sancakta iç tüketime yönelik ticarî faaliyetlerin yürütüldüğü, bac-ı pazar, bac-ı pazar-ı siyah, ihtisap gibi vergilerin varlığından anlaşılmaktadır. Ayrıca iskele gelirleri de sancakta ticarî faaliyetin olduğunun bir diğer göstergesidir. Ancak hem Anadolu ve Suriye arasında bir geçit noktasında olması hem de bünyesinde ufak da olsa birkaç iskele bulunmasına karşılık, Özer İli (Üzeyir) Sancağı'nda ticaretin çok yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sonuç

Bugün Hatay İli sınırları içinde kalan Dört Yol-İskenderun hattında yaşamış olan Özeroğulları hakkında sonuç olarak şunları söylemek mümkündür;

Özeroğulları'nın Çukurova'ya gelişleri, her ne kadar Süleyman Şah Gazi'nin Caber Kalesi önünde suya düşerek boğulması sürecine bağlansa da, ailenin 1243 Köseadağ Savaşı sonrası bölgeye gelmiş olması daha olasıdır.

Adını boy beyleri Özer Bey'den alan bu ailenin kökeni ve hangi boydan geldiği konusunda ise bir netlik yoktur. Çoğunlukla Üçoklu Türkmen boylarından oldukları vurgulanmakla birlikte, Bozoklu Türkmen boylarından olduklarını savunanlar da vardır. Dolayısıyla ailenin kökeni hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak kesin olan tek şey, Özeroğulları'nın, Çukurova'nın Türkleşmesinde rol oynayan önemli bir Türkmen ailesi olmasıdır.

Özeroğulları hakkında kaynaklar sınırlı bilgiler içerdiğinden, bu Türkmen ailesinin bütün tarihini aydınlatmak ve düzgün bir aile şeceresi çıkarmak zordur. Ancak Osmanlı öncesi dönemde onların, Memlükler, Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları gibi devlet ve beylikler ile birlikte, bölge siyasetinin şekillenmesinde rol oynayan önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Özeroğulları, bu devlet ve beyliklerle olan ilişkileri çerçevesinde kaynaklarda kendine yer edinmiştir.

Osmanlı'nın bölgeyi fethi sonrasında da onların yaşadığı yerler Özer İli (Üzeyir) adıyla sancak yapılarak, yönetimi bir süre Özeroğulları'na bırakılmıştır. Fakat Osmanlı Devleti, bölgede kendi otoritesini kurana kadar bu duruma göz yummuştur. 1529 yılında bölgede çıkan bir isyan sonucu Özeroğlu Ahmed Bey'in yeğeni Seydi Bey tarafından öldürülmesi ile Özeroğulları'nın yönetim

ayrıcılığı da son bulmuştur. Zira, Paşalıoğlu Veli Bey, Karaman Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın oğlu Mehmed Bey, Rakod Ferhad Bey ve Beşoğlu Kaya Bey örneklerinde açık olarak görüldüğü üzere, Ahmed Bey'den sonra Özer İli (Üzeyir) sancakbeyi olanların Özeroğulları ile bir bağlantısı yoktur. Ancak aile, "mîr-i 'âlemlik", derbent muhafazası, dirlik sahipliği gibi küçük görevlerle, yine de bölgede bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte, Sümer'in de vurguladığı gibi⁴⁴, 18. yüzyılın ortalarından itibaren bölgede ortaya çıkan Küçükaliogulları'nın⁴⁵, Özeroğlu soyundan geldiğini söylemek de mümkün değildir. Çünkü iki aile arasında neredeyse iki yüz yıllık bir zaman dilimi vardır ve sadece Dadaloğlu'nun şiiiriyle bu iki yüzyıllık zaman dilimini doldurmak, pek abesle iştigaldir.

KAYNAKÇA

- 📖 Akdağ, M. (2009). Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyanları". İstanbul: Yapı Kredi.
- 📖 Akgündüz, A. (1991). Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri. c. 3. İstanbul: Fey Vakfı.
- 📖 Akkuş Yiğit, F. (2011). Memlûkler Döneminde Çukurova. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Âşıkpaşazade. (1332). Tevârîh-i Al-i Osman (Aşıkpaşazade Tarihi).
- 📖 Ayparlar, H. (2002). Bazı Yönleriyle Kırıkhan. Kırıkhan: Kültür Ofset.
- 📖 -----. (2007). 19. Yüzyılda Gavur Dağları ve Amik Ovası'nda Islah ve İskan Hareketleri, Derviş Paşa İskanı. Kırıkhan.
- 📖 Başar, F. (1997). Osmanlı Eyâlet Tevcihatı (1717-1730). Ankara: TTK.
- 📖 Baykara, T. (1988). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- 📖 Bilgili, A. S. (2001). Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- 📖 Bulunur, K. İ. (2004). 110 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Özer (Üzeyir) Sancağı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

⁴⁴ Sümer (1963, 1999a), 18. yüzyılın ikinci yarısında Payas-Dörtöyol hattında bir ayan ailesi olarak ortaya çıkan Küçükaliogulları'nın, Dadaloğlu'nun şiiirinde vurguladığı "Özer oğlu Seyfi Handır atası" mısrasına dayandırılarak Özeroğlu soyundan gelme ihtimalini doğru bulmamaktadır (s. 65; s. 195).

⁴⁵ Küçükaliogulları hakkında geniş bilgi için bk.: Şakiroğlu, 1991, s. 103-139; Kurt, 2016a, s. 100-102; Efe, 2012, s. 15-117.

- 📖 Canbolat, A. Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- 📖 Çakar, E. (2002). XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), 325-340.
- 📖 -----. (2003a). XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdarî Taksimatı. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (1), 351-374.
- 📖 -----. (2003b). XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566). Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi.
- 📖 -----. (2003c). Kanuni Sultan Süleyman Kanun-Nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 261-282.
- 📖 Dağlı, İ. (2014). 109 Numaralı Üzeyr (Özer) Sancağı Tapu Tahrir Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- 📖 De La Broquière, B. (2000). Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati. İlhan Arda (Çev.). İstanbul: Eren.
- 📖 Efe, A. (2012). Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- 📖 Emecen, F. & Şahin, İ. (1998). Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I (42 Sayfa Belge ile Birlikte). Belgeler, XIX (23), 53-122.
- 📖 Gelibolulu Mustafa Âli. (2009). Kühü'l-Ahbâr, 4. Rûkn Osmanlı Tarihi. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 Gökbel, A. (2007). Anadolu'da Varsak Türkmenleri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- 📖 Gül, A. (1996). Üzeyr Sancağının Sosyo-İktisadi Yapısı (1521-1573). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- 📖 -----. (2008). XVI. Yüzyılda Özer Türkmenleri. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (1), 171-179.
- 📖 -----. (2017). Güneyde Bir Türkmen Aşireti: Özeroğulları. Ahmet Gündüz-Haydar Çoruh (Haz.), Hatay Araştırmaları III içinde (s. 81-88). Hatay.
- 📖 Gündüz, A. (2015). The Province Of Ozer (Özer İli) In Icmal Registry Of 1521. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (31), 76-88.

- 📖 Gündüz, T. (2009). Anadolu Selçukluları ve Türkmenler. Bozkırın Efendileri içinde (s. 49-71), İstanbul: Yeditepe.
- 📖 Halaçoğlu, Y. (2009). Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650). 6 Cilt. Ankara: TTK.
- 📖 Har-El, S. (2019). Ortadoğu'da Hâkimiyet Mücadelesi: Osmanlı Memlûk Savaşı 1485-1491. İstanbul: Alfa.
- 📖 Hoca Sadettin (1862), Tâcü't-Tevârih, C. II, İstanbul.
- 📖 İbn Kemal (1997). Tevârih-i Al-i Osmân, VIII. Defter (Transkripsiyon). Ahmet Uğur (Haz.). Ankara: TTK.
- 📖 İbn Tağrıberdi (1992). En-Nücumüz-Zâhire Fî Mülûk Ve'l-Kâhire. 16 Cilt. Beyrut.
- 📖 -----. (2013). En-Nücumûz-Zâhire (Parlayan Yıldızlar). Ahsen Batur (Çev.). İstanbul: Selenge.
- 📖 İnalçık, H. (1965). Adâlet-Nâmeler. Belgeler, II (3-4), 49-142.
- 📖 Kılıç, O. (1997). XVIII. yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı. Elazığ: Ceren.
- 📖 Kırzioğlu, F. (1998). Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590). Ankara: TTK.
- 📖 Koca Nişancı Celalzâde Mustafa (1981). Tabakâtül-Memâlik ve Derecât'ül-Mesâlik. (Faksimile Nşr. Petra Kappert: Geschichte Sultan Süleyman Kanunis Von 1520 Bis 1557, Oder Tabakat Ül-Memalik ve Derecat Ül-Mesalik Von Celâlzâde Mustafa Genannt Koca Nişancı). Wiesbaden.
- 📖 Koprıman, K. Y. (1971). El-Ayn'ın İkdu'l-Cuman'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi İle İlgili Kayıtlar. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- 📖 -----. (1989). Mısır Memlûkleri Tarihi. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- 📖 Kunt, İ. M. (1978). Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- 📖 Kurt, Y. (1992). XVI. Yüzyıl Adana Tarihi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 -----. (2004). Çukurova Tarihinin Kaynakları I. Ankara: TTK.
- 📖 -----. (2005). Çukurova Tarihinin Kaynakları III. Ankara: TTK.
- 📖 -----. (2016a). Küçükaliogulları. DİA, Ek-2, 100-102.
- 📖 -----. (2016b). Özeroğulları, DİA, Ek-2, 391-392.
- 📖 Kuzucular, Ş. (2012). Dört Yol, Hatay, Çukurova Tarihi ve Türkmenleri. İskenderun: Color Ofset.
- 📖 -----. (2018). Çukurova Gavurdağı Tarihi ve Türkmenleri. Ankara: Akademisyen.

- 📖 Makrizi (1997), *Kitabü's-Süluk Li-Marifeti'd-Düveli'l-Müluk*, 8 Cilt. Beyrut.
- 📖 Masters, B. (1997). *Halep. DİA*, 15, 244-247.
- 📖 Mehmed Hemdemî Solakzâde (1880). *Solakzâde Tarihi*. İstanbul.
- 📖 Mehmed Süreyya (1996). *Sicil-İ Osmanî*, 6 Cilt. Nuri Akbayar (Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- 📖 Mevlânâ Mehmed Neşrî (2008). *Cihânnümâ (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*. Necdet Öztürk (Haz.). İstanbul: Çamlıca.
- 📖 Oruç B. Adil (2008). *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*. Necdet Öztürk (Haz.). İstanbul: Çamlıca.
- 📖 Peçevi İbrahim (1283). *Peçevi Tarihi*, C. I. İstanbul.
- 📖 Sahillioğlu H. (Haz.) (2002). *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*. İstanbul: IRCICA.
- 📖 Solak, K. (2011). *Memlûk Devleti'nin Anadolu Beylikleriyle Münasebetleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- 📖 Sümer, F. (1963). *Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)*. AÜDTCFTAD, 1 (1), 1-98.
- 📖 -----. (1988). *Ramazan-Oğulları*. İA, C. 9, 612-620.
- 📖 -----. (1999a). *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- 📖 -----. (1999b). *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, Cilt 2. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- 📖 -----. (1999c). *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: TTK.
- 📖 -----. (2007). *Ramazanoğulları*. DİA, C. 34, 442-445.
- 📖 Şahin, İ. (1994). *Dulkadir Eyaleti*. DİA, C. 9, 552-553.
- 📖 -----. (1979). *Timar Sistemi Hakkında Bir Risale*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 32, 905-1047.
- 📖 Şakiroğlu, M. H. (1991). *Çukurova Tarihinden Sayfalar 1. Payas Ayanı Küçük Ali Oğulları*. Tarih Araştırmaları Dergisi, 15 (26), 103-139.
- 📖 Tekin, M. (1993). *Hatay Tarihi*. Antakya: Hatay Kültür Turizm ve Sanat Vakfı.
- 📖 Tekindağ, Ş. (1967). *II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nüfûz Mücadelesi*. Belleten, XXXI (123), 345-379.
- 📖 Uluğ, B. (1948). *Tarih Boyunca Çukurova*. Mersin.
- 📖 Uzunçarşılı, İ. H. (1975). *Osmanlı Tarihi*. c. II, Ankara: TTK.

- 📖 Ünal, A. & Girginer, S. (2007). Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih Ve Arkeoloji, İstanbul: Homer.
- 📖 Ünlü, E. (2013). Özeroğulları (15-16. Yüzyıllar). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Yinanç, R. (1989). Dulkadir Beyliği, Ankara: TTK.
- 📖 Yücel, Y.& Sevim, A. (1991). Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni. Ankara: TTK.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Ruznamçe Defterleri Nr. 7, 8, 38.

Kamil Kepeci Tasnifi (KK) Ruus Defterleri Nr. 210, 229, 230, 231, 262.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD) Nr. 29, 39, 17642.

Mühimme Defterleri (MD) Nr. 1, 2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 24, 25, 45.

İcmal Defterleri Nr. 109, 998.

Tahrir Defterleri Nr. 110, 228, 450, 530, 969.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadime Arşivi (TKGMA)

İcmal Defteri Nr. 280.

Tahrir Defteri Nr. 193.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)

D. 5246, 9772, 10057.